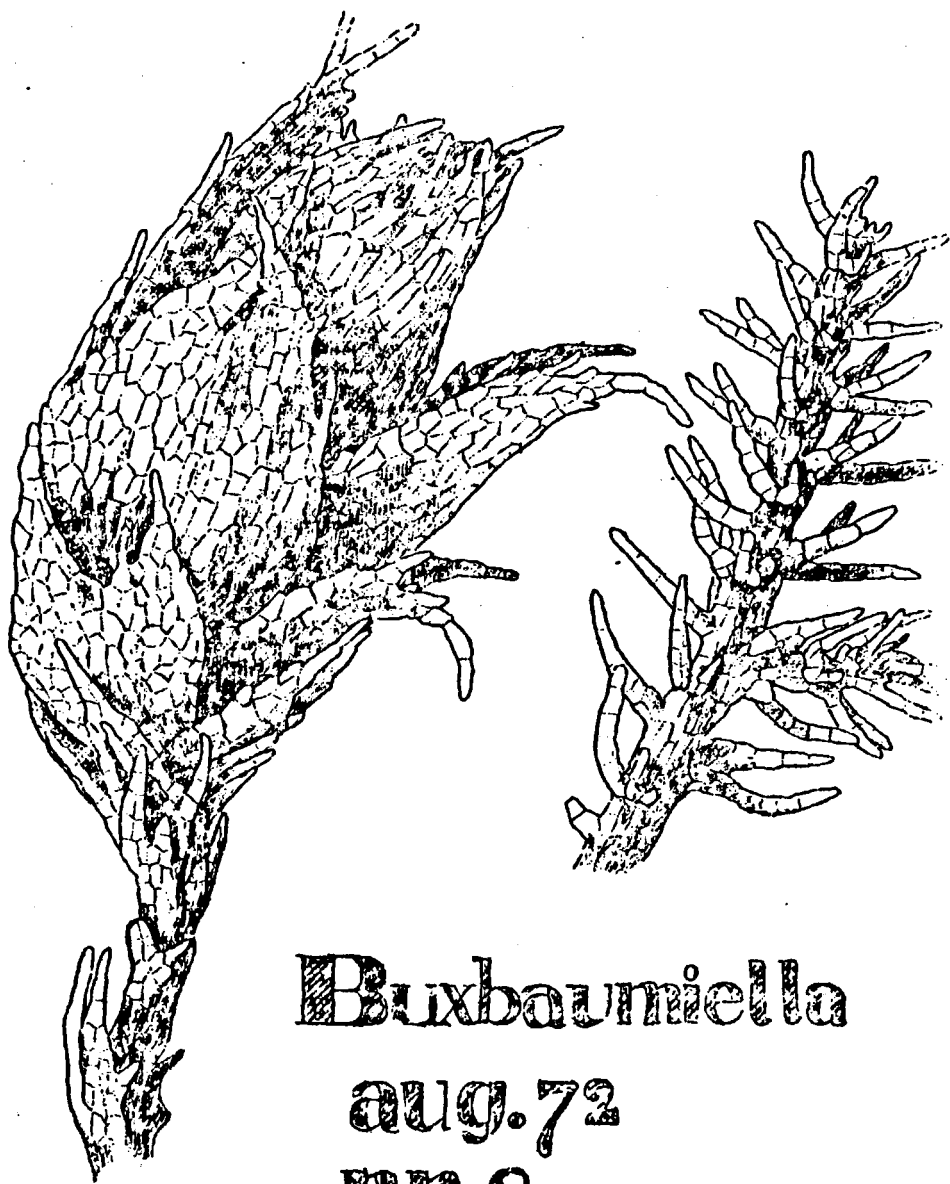

Buxbaumia

aug. 72

nr 2

Buxbaumiella 2, augustus 1972, huisorgaan van de Bryologische Werkgroep der K.N.N.V.

Voorwoord.

Hier is dan de tweede Buxbaumiella, op verzoek genummerd, en nog dikker dan de eerste. Er staan dan ook drie verslagen in, zodat we nu weer bij zijn; de volgende nummers zullen dunner worden. Elk verslag wordt gevolgd door een kort verslagje over andere dan bryologisch-floristische activiteiten, op de excursies verricht, t.w. één vegetatiekundig en twee lichenologische bijvoegsels. Het is mijns inziens toe te juichen, dat de bryophyta ook eens van een andere kant bekeken worden (i.c. vegetatiekundig). Evenzeer ben ik blij met de lichenologische bijdragen; ook op dit gebied moet nog veel gebeuren.

Ook bij het maken van deze aflevering werd ik daadwerkelijk bijgestaan door R.P.T. Koeman en P.A. van der Knaap; beiden zij hartelijk dank gezegd. Gestencild werd weer op de machine van B.O. van Zanten, waarvoor dank.

Heinjo During.

Inhoud.

4. B.O. van Zanten en H.J. During: Verslag van de najaars-excursie 1970 naar Noord-Drente.
13. G. Dirkse, A.J. den Held, J.C. Smittenberg en G. van Wirdum: Enige vegetatie-opnamen in de oeverbegroeiing van het Zuidlaardermeer.
19. F. Sollman: De bryologische voorjaarsexcursie naar Ameland (30.4.1971 t/m 2.5.1971).
38. M. Brand en H. Sipman: Ameland- de excursie lichenologisch.
46. W.D. Margadant en H.J. During: De najaarsexcursie 1971 naar Midden-Limburg.
62. H. Sipman en M. Brand: De korstmossen.
65. Ledenlijst van de Bryologische Werkgroep der K.N.N.V.
70. Bestuursmededelingen.

voorplaat: Telaranea sylvatica, tek. P.A. van der Knaap.

VERSLAG VAN DE NAJAARSEXCURSIE 1970 NAAR NOORD-DRENTE.

door: B.O. van Zanten en H.J. During.

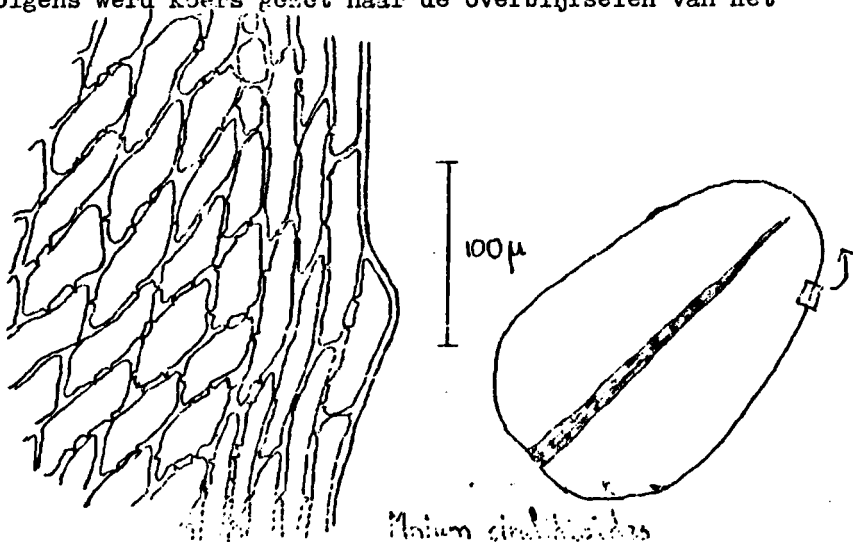
De najaarsexcursie 1970 werd gehouden op 12 en 13 september in het noorden van Drenthe met als standplaats Zeegse. Er werd overnacht in hotel "Duinoord", terwijl de kampeerders hun tenten opsloegen op de camping "De Molenkamp", schuin tegenover het hotel gelegen.

De zaterdagochtend werd besteed aan het inventariseren van het geaccidenteerde heideterrein dat vlak ten noordoosten van het hotel gelegen is. Dit gebied waarin veel *Empetrum nigrum* en op de vochtiger plaatsen *Erica tetralix* groeit, bleek zeer rijk te zijn aan levermossen, vooral de noordhellinkjes. In totaal werden hier 22 soorten levermossen verzameld. Vervolgens werd een vluchtig bezoek gebracht aan een sterk gestoord ven met veel veenputten. Ook de bosrand tussen de heide en het ven werd bekeken. Daarna zijn we verder gelopen naar twee vennetjes ten oosten van het Zeegserbos. Het meest noordelijke hiervan, bijna geheel omgeven door bosopslag, struiken en zomerhuisjes, bleek nog verrassend goed te zijn. Er komt veel *Oxycoccus palustris* en *Andromeda polifolia* in voor en tot onze grote verbazing vond Muller een vruchtdragend exemplaar van *Scheuchzeria palustris*. Het was bekend dat deze soort hier voorkwam, maar ondanks herhaaldelijk zoeken van de eerste onzer werd de soort nooit teruggevonden. Des te groter was dus de vruégde over deze vondst. Een andere interessante vondst in dit ven was *Sphagnum dusenii*. Enige jaren geleden is in dit ven door de eerste onzer *Aulacomnium palustre* gevonden met kapsels, welke deze keer niet werden waargenomen. Vlak ten zuiden van dit ven ligt een sterk gemetatrophiëerd ven met veel wilgen, dit leverde nauwelijks iets op. Vervolgens zijn we teruggelopen naar het hotel en vandaar zijn we per auto naar het bruggetje over de Drentse A tussen Oudemolen en Gasteren gereden, vanwaar we lopende naar de Dennenkolk aan de Drentse A gegaan zijn. Dit gebied bestaat hoofdzakelijk

uit eikenbakhout, verwaarloosd dennenbos en enkele, groten-deels lichtgegroeide vennotjes. Er werden geen bijzondere vondsten gedaan.

Een gedeelte van de deelnemers heeft de zaterdag besteed aan het onderzoek van de veenmosrijke rietlanden langs het Zuidlaardermeer in verband met een onderzoek dat Mej. Don Held en de heer Van Winkum aan dit type vegetatie verrichten. Een apart verslag hiervan is in dit nummer opgenomen (pag. 13).

's Zondags werden eerst een paar elzenbroekbosjes en een zacht glooiend weiland met veel trapgaten van koeien langs het Zeegserdiepje vlak ten oosten van het bruggetje in de weg tussen Zeegse en Vries-Zuidlaren bekeken. Hier werd *Mnium cinclidioides* teruggevonden (zie Buxb. 23, 1969, p. 70). Als interessante vondst uit het weiland kwam *Anisothecium vaginale* tevoorschijn. Daarna zijn we gereden naar de Zeyerstrubben, gelegen langs de weg van Zeyen naar Peest. Deze bosjes bestaan voornamelijk uit vrij lage, zeer grillig gevormde eiken met enkele berken en als ondergroei zeer veel adelaarsvaren. De meest interessante vondst was hier *Orthodicranum flagellare*. Ook het nabij gelegen Zeyer hunebed werd nog even aan een inspectie onderworpen met als resultaat o.a. *Andreaea rupestris*. Vervolgens werd koers gezet naar de overblijfselen van het

Bunnerveen. Eerst werd het reservaat in het noordoostelijk deel bekeken. Dit leverde niet veel bijzonders op. De *Lophozia capitata* welke hier eerder gevonden was (zie Buxb. 21, 1967, p. 34) werd niet gezien. Wel werd *Campylopus introflexus* met kapsels gevonden. In de diepe sloot welke het veengebied omgeeft werd o.a. *Philonotis caespitosa* gevonden en in het aangrenzende weiland *Blasia pusilla*. Een gedeelte der deelnemers is vervolgens nog naar een meer zuidelijk gelegen reservaat gegaan. In dit gebied waren veel vochtige, open heideterreintjes met o.a. *Campylopus brevipilus* en *Odontoschisma denudatum*.

Notitie.

Pohlia camptotrachela. Het materiaal van deze soort dat verzameld werd bij de Dennenkolk te Oudemolen was oorspronkelijk gedetermineerd als *Pohlia camptotrachela* var. *decipiens*. Wilczek en Demaret (Bull. Jard. Bot. Nat. Belg. 40, 4, 1970, p. 405 - 422) hebben echter aan de hand van kweekproeven kunnen aantonen dat deze variëteit (evenals *Pohlia proliger*) slechts een bepaald groeistadium van *Pohlia camptotrachela* is.

*Campylopus
introflexus*

De soortenlijst wer samengesteld aan de hand van gegevens van F. Bcs, M. Brand, W.N. Ellis, A. Luitingh, F.M. Muller, P. de Mey, P. Roorda van Eysinga, H. Sipman, F. Sollman en onze eigen gegevens.

Bezochte gebieden:

1. Zoegserduinen ten noordoosten van hotel "Duinoord".
2. bosrand tussen de Zeegserduinen en het vennetje ten noorden daarvan.
3. sterk gestoord vennetje ten noorden van de Zeegserduinen.
4. het noordelijkste vennetje ten oosten van het Zeegserbos.
5. het zuidelijkste vennetje ten oosten van het Zeegserbos.
6. Oudemolen, bos bij de Dennenkolk.
7. Elzenbroekbosjes langs het Zeegserdiepje vlak ten oosten van het bruggetje in de weg Zeegse - Vries-Zuidlaren.
8. weilanden tussen genoemde bosjes en het bruggetje.
9. Zeyerstrubben tussen Zeyen en Peest.
10. Hunebed Zeyen.
11. Bunnerveen, noordoostelijk reservaat.
12. Bunnerveen, zuidoostelijk reservaat.

! betekent met kapsels resp. perianthcn.

Bezochte gebieden

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Musci.

Andreaea rupestris							x
Anisothecium vaginale							x
Amblystegium serpens					x!		
Atrichum undulatum				x	x	x	x x x! x
Aulacomnium androgynum				x	x	x	x
A. palustre			x				x
Brachythecium rutabulum					x!	x	
Bryum argenteum	x						x!
B. pallens						x	
B. cf pseudotriquetrum						x	
Calliergon cordifolium		x				x x	x
C. stramineum		x	x	x			
Calliergonella cuspidata						x	
Campylopus brevipilus fo epilosus							x
C. flexuosus					x		x x!
C. fragilis	x				x		x x
C. fragilis var. pyriformis				x!			x! x
C. introflexus							x!
Ceratodon purpureus	x					x x!	x x
Climacium dendroides							x
Dicranella circiculata	x!	x			x		x! x!
D. heteromalla	x	x	x		x x x	x!	x
Dicranoweisia cirrata					x		x! x
Dicranum fuscescens							x
D. polysetum	x						
D. scoparium	x				x x		x x
D. spurium	x						
Drepanocladus fluitans				x	x	x	x
Funaria hygrometrica	x						x x!
Grimmia trichophylla fo epilosa							x

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Hylocomium splendens</i>	x											
<i>Hypnum cupressiforme</i>	x					x			x!		x	
<i>H. cupr. var. ericetorum</i>	x											
<i>H. cupr. fo. filiforme</i>									x			
<i>H. cupr. ssp. imponens</i>	x											
<i>H. cupr. var. resupinatum</i>									x			
<i>H. cupr. var. uncinatum</i>						x						
<i>Isopterygium elegans</i>						x			x			
<i>I. seligeri</i>									x!			
<i>Isoetecium myosuroides</i>						x			x			
<i>Leptobryum pyriforme</i>								x			x	
<i>Leptodictyum riparium</i>						x	x!					
<i>Leucobryum glaucum</i>	x					x			x			
<i>Mnium affine</i>						x	x					
<i>M. cinclidioides</i>								x				
<i>M. hornum</i>					x	x	x		x!		x	
<i>M. undulatum</i>						x	x					
<i>Orthodicranum flagellare</i>									x			
<i>O. montanum</i>									x			
<i>Orthodontium lineare</i>					x!	x!			x!			
<i>Orthotrichum spec.</i>						x						
<i>Oxyrrhynchium praelongum</i>						x	x	x				
<i>Philonotis caespitosa</i>								x			x	
<i>Plagiotheciella latebricola</i>						x						
<i>Plagiothecium curvifolium</i>						x!			x			
<i>P. denticulatum</i>									x			
<i>P. laetum</i>						x	x		x!			
<i>P. ruthei</i>											x!	
<i>P. succulentum</i>							x					
<i>P. sylvaticum</i>						x	x					
<i>P. undulatum</i>						x			x			
<i>Pleurozium schreberi</i>	x			x					x			
<i>Pogonatum aloides</i>	x!											
<i>Pohlia bulbifera</i>								x			x	
<i>P. camptotrachela</i>						x					x	
<i>P. nutans</i>	x		x	x	x	x!		x	x!		x!	x!

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

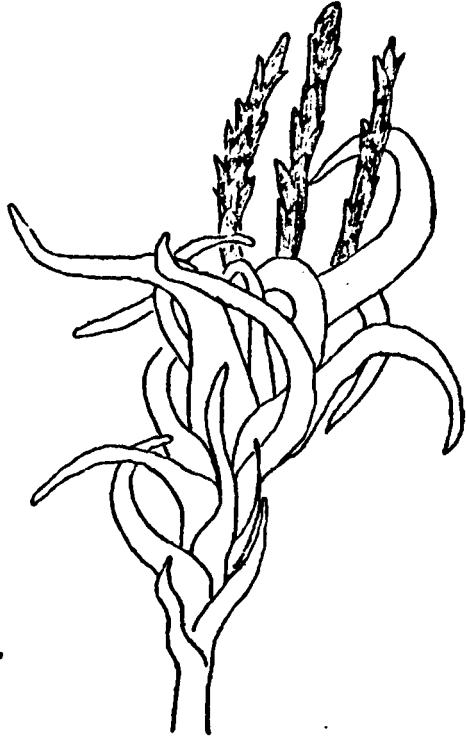
Pohlia nutans fo												
sphagnetorum					x							
Polytrichum commune	x		x	x	x	x	x				x	
P. formosum						x	x	x	x			
P. juniperinum	x										x	x
P. junip. ssp												
strictum					x	x					x	
P. longisetum									x			
P. piliferum	x										x	x
Pseudephemerum nitidum								x	x			
Pseudoscleropodium purum						x		x	x			
Racomitrium canescens	x											
R. spec.											x	
Rhytidiadelphus squarrosus	x					x	x	x	x			
Sphagnum compactum	x											x
S. cuspidatum											x	x
S. dusenii					x							
S. fimbriatum											x	
S. magellanicum					x						x	x
S. molle	x											
S. nemoreum					x						x	
S. palustre					x							
S. papillosum					x	x						
S. plumulosum											x	
S. recurvum	x				x	x						
S. rubellum					x						x	x
S. squarrosus							x	x				
S. subsecundum					x	x						
S. subsec. var.												
auriculatum					x	x						
S. subsec. var.												
obesum					x							
S. tenellum												x
Tetraphis pellucida						x			x			
Ulota bruchii									x			

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Hepaticae.

Anthoceros laevis								x!				
Barbilophozia barbata	x											
B. hatcheri	x											
Blasia pusilla					x						x	
Calypogeia fissa				x							x	
C. muelleriana			x			x		x			x	x
Cephalozia bicuspidata	x!	x!		x!	x!				x!		x!	x!
C. bicusp. var. lammersiana			x									
C. connivens					x						x	x
C. macrostachya											x	
Cephaloziella elachista	x			x							x	
C. hampeana	x											
C. starkei	x								x			x
Chiloscyphus pallescens							x					
Cladopodiella fluitans											x	
Diplophyllum albicans	x					x						
Gymnocolea inflata	x								x		x	x
Isopaches bicrenatus	x											
Lepidozia reptans						x			x			
Lophocolea bidentata	x							x	x	x		x
L. heterophylla						x			x!			
Lophozia ventricosa	x										x	x
Marchantia polymorpha						x					x	
Mylia anomala	x										x	x
Nardia geoscyphus	x											x
N. scalaris	x											
Odontoschisma derudatum												x
O. sphagni					x						x	x
Orthocaulis kuetzingii	x											
Pallavicinia lyellii												x
Pellia epiphylla								x	x	x		
P. necsiana								x	x			

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Plectocolea crenulata	x											x
Ptilidium ciliare	x								x			
P. pulcherrimum									x			
Riccia fluitans							x					
Scapania compacta	x											
S. nemorosa	x											
Telaranea setacea			x								x	x
T. sylvatica	x											
Tritomaria exsectiformis	x											x

Orthodicranum
flagellare

ENIGE VEGETATIE-OPNAMEN IN DE OEVERBEGROEIING VAN HET ZUIDLAARDERMEER.

door: G. Dirkse, A.J. den Held⁺), J.C. Smittenberg en G. van Wirdum.

Inleiding.

Tijdens de najaarsexkursie van de Bryologische Werkgroep in N-Drente (1970) is door ons getracht wat meer aandacht te besteden aan het combineren van vegetatiekundige en floristische benaderingswijzen van de bryologie dan tot nu toe vaak het geval was. Daar wij sterk geïnteresseerd zijn in laagveenvegetaties en de derde auteur in het kader van zijn doctoraalstudie een vegetatiekartering aan het Zuidlaardermeer heeft uitgevoerd, werd besloten tot het maken van een aantal vegetatie-opnamen in de Z.O.-hoek van dit meer, in de nabijheid van de monding van de Hunze.

Het proefvlak was steeds 4 m² groot en de opnamen werden gemaakt met behulp van de door SEGAL & BARKMAN (1960) gewijzigde schaal van Braun-Blanquet.

De Hunze, die langs de oostrand van de Hondsrug stroomt, mondt uit in het Zuidlaardermeer, waar volgens de bodemkaart (STICHTING VOOR BODEMKARTERING, 1961; 1965) uitlopers van mariene kleiafzettingen grenzen aan het kleirijke zeggeveen van het Hunzedal en de daaromheen gelegen, van een dik mestdek voorziene, zwartveenontginningsgronden. Op enkele honderden meters afstand van het onderzochte gebied bevindt zich een hoge podzolgrond. Naar het noorden stroomt het Drentse Diep uit het meer.

Volgens HAVINGA (1919) en CLASON (1928) stond het gebied vroeger onder invloed van zout water.

Reeds in 1919 trad in het meer periodiek vervuiling op door

⁺) Deze auteur is het Beijerinck Popping fonds erkentelijk voor de financiële steun die haar medewerking aan dit onderzoek mogelijk maakte.

water uit het Drentse Diep (HAVINGA, 1919). Dit zal onder andere ook door toenemende vervuiling van de Hunze wel erger zijn geworden (CLASON, 1954; 1961).

Van het Zuidlaardermeer worden een aantal bijzondere hogere planten opgegeven. Carex aquatilis (KERN & REICHGELT, 1954), Carex flava (CLASON, 1961), Potamogeton zizii (CLASON, 1954), Potamogeton x crassifolius (CLASON & REICHGELT, 1954) en Utricularia intermedia (TEN KLOOSTER, 1968) zijn gevonden in de omgeving waar ook onze opnamen zijn gemaakt. Uit de topografische kaart van 1853 blijkt dat dit van oudsher een inham van het meer is geweest. De "vaste ondergrond" ligt er 65- 85 cm diep.

Bespreking van de verzamelde gegevens.

De zonering vanaf het meer naar het omringende dijkje is ter plaatse van het gemaakte transect (van N.W. naar Z.O.) ongeveer als volgt:

- a. Open water met Nymphaea alba en Nuphar lutea.
- b. Buitenste oeverstrook met Epilobium hirsutum en Glyceria maxima, + 25 m breed (opn. 1 t/m 4).
- c. Rietland met veel hypnoïde mossen, folieuse en thallose levermossen en hier en daar veenmosses, + 30 m breed (opn. 5 en 6).
- d. Veenmosrietland met Dryopteris carthusiana en D. cristata, + 50 m breed (opn. 8 en 9).
- e. Elzenbroekbos met horstvormende zeggen en Iris pseudacorus. Opn. 7 ligt in het grensgebied van de zones c en d.

In de buitenste oeverstrook, de aanspoelzone van het meer, domineert Epilobium hirsutum met Solanum dulcamara, Glyceria maxima en Phragmites australis (opn. 1 t/m 3). De vegetatie vormt door de hoge sociabiliteit van enkele soorten een nogal grofkorrelig patroon. Door het wortelstelsel van de planten is een vlechtwerk gevormd, dat verdicht is door strooisel en iets onder de oppervlakte van het water zweeft, de zogenaamde "kragge". Het water eronder en erboven staat in direct contact met het voedselrijke water in het meer.

In de beschutting van het plantendek vormt Riccia fluitans hier en daar uitgestrekte plakkaten. De mosiaag bestaat overigens voornamelijk uit een spaarzame begroeiing van Eurhynchium, Amblystegium en Brachythecium-soorten, die plaatselijk tapijtjes vormen.

In opname 4, wat verder van het meer af, is Phragmites australis dominant. Ook Typha angustifolia, Iris pseudacorus, Glyceria maxima en Carex pseudocyperus vallen op. De nitrofiele Epilobium hirsutum ontbreekt geheel. De kragge is hier al een stuk dikker. Zowel erboven als eronder is veel minder uitwisseling met het water in het meer mogelijk. Dit komt tot uiting in de geleidelijke afname van het elektrisch geleidingsvermogen en de pH en, wat de vegetatie betreft, in het optreden van Calliergon cordifolium, Calliergonella cuspidata en Mnium rugicum. Beide laatste soorten bereiken echter pas hoger in de zonering hun optimum. Zowel in de kruidlaag als in de moslaag is een toename van het aantal soorten te zien.

Waar de opnamen 5 en 6 zijn gemaakt, reikt de kragge vrijwel tot aan de vaste ondergrond. Het bodemwater is sterk verzuurd. De waterspiegel staat dikwijls onder het maaiveld. Vele soorten uit de voorgaande opnamen ontbreken hier. Phragmites australis groeit minder dicht opeen en wordt ook niet zo hoog, waardoor veel meer licht in de vegetatie doordringt. Typha angustifolia, Iris pseudacorus en Carex pseudocyperus lijken hier hun optimum te hebben en vele nieuwe soorten doen hun intrede. Hieronder valt Carex diandra op. Elders langs de randen van het pleistoceen vormt deze plaatselijk met onder andere de ook van het Zuidlaardermeer bekende Equisetum fluviatile, Carex lasiocarpa en Utricularia intermedia een soortencombinatie, die karakteristiek is voor de trilvenen zoals die bijvoorbeeld worden beschreven door SEGAL (1966). De daarvoor zo kenmerkende moslaag, waarin vaak Scorpidium scorpioides en Campylium stellatum domineren, is hier niet aanwezig. In plaats daarvan treffen we een veel minder zeldzaam type aan met Mnium rugicum, Calliergonella cuspidata, Brachythecium rutabulum, Marchantia polymorpha, Pellia neesiana o.a. Interessant is het optreden van Pellia epiphylla, die slechts in de opnamen

6 en 7 voorkomt. Pellia neesiana komt veel in Nederlandse laagveenmoerassen voor. Pellia epiphylla is naar onze voorlopige indruk in dergelijke gebieden voornamelijk beperkt tot de koppen van afgestorven of afgemaaide zeggehorsten, slootkantjes e.d. in het algemeen vrij droge en zure plaatsen op relatief humeus substraat. In de opnamen 6 en 7 groeien beide soorten door elkaar, zij het dat plaatselijk de één of de ander duidelijk meer voorkomt.

In deze zone treden plaatselijk reeds veenmossen op, vooral Sphagnum squarrosum, S. subnitens en S. fimbriatum, soorten die zich vaak het eerst in allerlei verlandingsreeksen vestigen. Vooral door het optreden van veenmossen en horstvormende zeggen ontstaat een fijnkorrelig patroon van bulten en slenken, waarmee een grote variatie in vochtigheid, warmtehuishouding, licht en andere factoren gepaard gaat. De grote soortenrijkdom in de moslaag van opnamen 6 en 7 hangt daarmee samen. De soortenrijkdom, zowel als de bedekking van de kruidlaag zijn daarentegen geringer. De lage kruidlaag treedt voor het eerst op.

Opname 7 ligt eigenlijk reeds in het gebied waar de zones c en d in elkaar doordringen. Nog vrijwel alle soorten uit de opnamen 5 en 6 zijn in de slenken, op lage bulten en op de hellingen van hogere aanwezig. Maar er is een sterke stijging te zien in de door Sphagnum bedekte oppervlakte en er zijn meer soorten Sphagnum aanwezig. Vooral het voorkomen van Sphagnum fuscum

is bijzonder. Deze soort wordt vaak kenmerkend genoemd voor hoogvenen (vgl. Sphagnion fusci Br.-Bl. 1915). Tot voor kort was van S. fuscum slechts één zekere opgave uit ons land bekend (Epe (Gld.)), Van der Sande Lacoste; zie VAN DER WJLK, 1949); de groeiplaats is echter reeds geruime tijd verdwenen. In Noordholland komt de soort echter volgens MELTZER (1945) ook voor. BARKMAN (1968) vermeldt S. fuscum van Klazienaveen en tenslotte trof de vierde auteur hem in 1970 aan bij Wolvega⁺. Bij het

⁺) Wij zijn dank verschuldigd aan Dr. J.J. Barkman te Wijster voor de controle van de determinaties van Sphagnum fuscum.

Zuidlaardormeer was de opvallend bruine kleur zonder een spoor van rood of paars een goed veldkenmerk.

In de kruidlaag staan Phragmites australis, Typha angustifolia en Iris pseudacorus veel minder dicht opeen dan in de vorige opnamen. Calamagrostis canescens, Lysimachia thyrsiflora, Dryopteris carthusiana en D. cristata zijn hierin nu belangrijke soorten.

De opnamen 8 en 9 liggen in het hoogste deel van het complex. (Opname 9 ligt aan de rand van het elzenbos, dus vrij beschaduwd, en valt topografisch enigszins buiten het transect.) De proefvlakken werden zo gekozen, dat enkele nog aanwezige vrij diepe slenken erbuiten vielen. In opname 8 viel de roodgekleurde Sphagnum magellanicum op. Ook deze in laagvenen wellicht niet al te zeldzame soort wordt vaak als karakteristiek voor zeer oligotrofe hoogveenvegetaties opgegeven (vgl. Sphagnetalia magellanici (Pawlowski 1928 p.p.) Moore (1964)1968).

Slotopmerking.

Of de beschreven zonering ook volledig overeenkomt met één natuurlijke successiereeks, is nog de vraag. Het zou kunnen zijn dat in de onderzochte inham de ver van het bekken van het meer gelegen vegetaties in een minder voedselrijke verlandingsreeks zijn ontstaan, dan de buitenste oeverstrook thans doormaakt. Dat, behoudens enkele plekken met Sphagnum squarrosum, S. fimbriatum en S. subnitens, in de rechte oeverstrook aan de oostkant van het meer nauwelijks Sphagnum-begroeiingen voorkomen, wijst ook op het bijzondere karakter van de onderzochte inham.

Literatuur.

- Barkman, J.J., 1968. Botanisch onderzoek op het Biologisch Station, Wijster, 1957-1967. Meded. Bot. Tuinen & Belmonte Arb. XI (1967), Wijsternummer.
- Barkman, J.J., H. Doing & S. Segal, 1964. Kritische Bemerkungen und Vorschläge zur quantitativen Vegetationsanalyse. Acta Bot. Neerl. 13: 394-419.

- Clason, E.W., 1928. Over de plantengroei van het Zuidlaardermeer en omgeving. I, II, III, IV. DLN 31.
- Clason, E.W., 1953. Notes on the Potamogetones of the Zuidlaren lake and its adjacent waters. Acta Bot. Neerl. 1.
- Clason, E.W., 1954. Het Zuidlaardermeer, het Noordlaarderbos. Nat. & Landsch. 8.
- Clason, E.W., 1961. Het Zuidlaardermeer. Stencil RIN-archief.
- Clason, E.W. & T.J. Reichgelt, 1954. Potamogeton ~~x~~ crassifolius in the Netherlands. Acta Bot. Neerl. 3.
- Havinga, B. 1919. Studiën over de flora en fauna van het Zuidlaardermeer; bijdrage tot de kennis van de biologie der Nederlandse meren. Diss, Groningen.
- Kern, J.H. & T.J. Reichgelt, 1954. Carex. Flora Neerlandica 1 (3), Amsterdam.
- Klooster, W.P. ten, 1968. Rapport inzake het Zuidlaardermeer. Stencil RIN-archief.
- Meltzer, J., 1945. Natuurruimten 1944. Rapport betreffende uit natuurwetenschappelijk oogpunt belangwekkende terreinen in de provincie Noord-Holland. Stencil, PPD Noord-Holland en SBB.
- Segal, S., 1966. Ecological studies of peat-bog vegetation in the North-Western part of the province of Overijssel (The Netherlands). Wentia 15: 109-141.
- Segal, S. & J.J. Barkman, 1960. Enige opmerkingen over abundantie en dominantie bij het opnemen van kwadraten. Jaarboek 1959 Kon. Ned. Bot. Ver.; 39-40.
- Stichting voor bodemkartering, 1961. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200000 (Soil map of the Netherlands). Wageningen.
- Stichting voor bodemkartering, 1965. De bodem van Nederland. Wageningen.
- Wijk, R. van der, 1949. Het geslacht Sphagnum in Nederland. N.K.A. 56.

De bij dit artikel behorende opnametabel vindt men los bijgevoegd in dit nummer.

DE BRYOLOGISCHE VOORJAARSEXCURSIE NAAR AMELAND.
(30.4.1971 t/m 2.5.1971).

door: F. Sollman.

In de loop van de vrijdag kwamen de meeste leden aan in de jeugdherberg "De kleine Grie", nabij de vuurtoren te Hollum. Een groepje, dat al eerder gearriveerd was, waaronder Margadant en Frencken, zat toen reeds in het veld. Een tweede groep, die wat later arriveerde, kreeg contact in de zgn. "Natte Vallei", nabij de vuurtoren. Dit is een destijds afgesnoerde strandvlakte, die momenteel nagenoeg geheel verzoet is. Hoewel sommige delen nog af en toe met zout water in contact komen. Het grootste gedeelte is met riet overgroeid, dat regelmatig in percelen gemaaid wordt. Deze vallei bleek gaandeweg steeds interessanter te worden, met name ook de oostelijke randzone (gradiënt), die van vochtig-zuur langzaam overging in wat droger, wat kalkrijk zand (waarin bv. *Tortella flavovirens* en *Abietinella abietina* verzameld werden). Vooral *Abietinella abietina* was een fraaie vondst, in recente tijd uiterst schaars buiten Zuid-Limburg gevonden, nl.:

1. Dalfsen aan de IJssel 1949 (in 1967 echter niet teruggevonden).
2. Zalk aan de IJssel 1959.
3. Meijendell, Raaphorst, z.j. Gem. Wassenaar.
4. Amsterdamse Waterleiding Duinen, ten westen van Westerkanaal (mond. med. W.D. Margadant, 1940, Gem. Zandvoort).
5. Bij Mook, vroongronden, z.j. mond. med. W.D. Margadant (vindplaats vergraven!).

Van Eeden kon destijds nog voor deze soort vermelden: "zeer algemeen op de meeste duingronden".

Verder werd in deze vallei o.m. verzameld: *Bryum marratii*, *Campylium polygamum*, *Calliargon cordifolium*, *Didymodon tophaeus*, *Sphagnum fimbriatum* en ook *Sphagnum imbricatum* (G. van Wirdum). Speciaal de laatste vondst is uiteraard belangwekkend en vormt de tweede recente vindplaats in ons land (de eerste te Nieuwkoop is alweer verdwenen (litt. 4.)). Verder vond G. van Wirdum de soort te Wolvega (Friesland) dd. 26.8.1970 (schrift. med.). T.z.t. hoopt hij in een publicatie nader op

de soort en zijn verspreiding in te gaan.

De *Brachythecium* die massaal in deze vallei groeide, gaf een aantal hoofdbrekens, mede doordat er(haast) tevergeefs naar kapsels werd gezocht. Margadant opperde in het veld reeds het vermoeden, dat het hier waarschijnlijk *Brachythecium mildeanum* betrof. Uiteindelijk werden er ook kapsels gevonden, die echter los in de pol zaten, maar toch zo diep, dat gevoeglijk aangenomen kan worden dat ze bij deze soort behoren. Oecologisch gezien klopt het voorkomen van deze soort ook wel, hij schijnt nl. ook licht gevoelig te zijn voor enig zout (litt. 9).

Ook de *Dicranum* die vooral in de genoemde randzone voorkwam, gaf veel hoofdbrekens en werd in het veld geëtiketteerd als *Dicranum bonjeanii*. Dit bleek microscopisch niet houdbaar. Het beste is dit moeilijke materiaal te rekenen tot het vormencomplex van *Dicranum scoparium*.

Als geheel kan worden gesteld, dat deze vallei een uiterst interessante mosvegetatie herbergt, die zeker ongeschonden dient te blijven. Bij een nader onderzoek (evt. ook in een ander jaargetijde) zullen er ongetwijfeld nog meer fraaie vondsten te voorschijn komen.

Nu gingen we verder over de primaire duinen (waar nog *Eurhynchium striatum* s.str. werd verzameld) naar de heide te Ballum. Eerst werd echter nog in alle rust gegeten. De droge duinen die we na het middageten passeerden (veel fasen van het *Corynephorion*) leverden de bekende soorten op bv. *Racomitrium canescens* en *Dicranum scoparium*.

De heide te Ballum rondom het Jan Roeppad bleek wat tegen te vallen. Dit is waarschijnlijk trouwens het gebied waar in de vorige eeuw (litt. 5) *Rhytidiadelphus loreus* werd verzameld. Deze werd nu echter niet teruggevonden, er werd echter ook niet speciaal naar gezocht. Mede o.i.v. de langdurige droogte maakte het geheel een wat armzalige indruk. Verzameld werden hier o.m. *Campylopus introflexus* (een soort die zoals later bleek, op diverse plekken van het eiland voorkwam, ook kapselend), *Drepanocladus exannulatus*, *Gymnocolea inflata*, *Lophozia excisa* (L. capitata

zoals in het vled werd verondersteld (ook uit de "Natte Vallei") bleek onder de microscoop niet houdbaar) en *Polytrichum commune* var. *perrigionale*. Hierna werd teruggekeerd naar de jeugdherberg.

Margadant verzamelde bij de vuurtoren nog snel even *Barbula hornschuchiana* met kapsels. De soort groeit hier op het overvloedig aangebrachte schelpengruis van een paadje naar de vuurtoren. Dit is zeer waarschijnlijk de eerste vondst in het Waddendistrikt. Het materiaal leverde bij de determinatie nogal wat moeilijkheden op. B.O. van Zanten merkt bij de controle van deze soort (die aanvankelijk als *B. revoluta* werd gedetermineerd) het volgende op:

... is volgens mij *B. hornschuchiana* Schultz. Hij heeft wel sterk teruggedrolde bladranden zoals in *revoluta*, maar de bladtop loopt veel te spits toe en de nerf is te lang uittredend. Het zou de var *pseudorevoluta* Reim. van *hornschuchiana* kunnen zijn. Het klopt nl. aardig met materiaal dat jij (=F.S.) en A. Touw als zodanig gedetermineerd hadden (o.a. in herb. F.S. no 95, zie ook Buxb.23: 57).

Ik hecht trouwens voorlopig geen enkele waarde aan de var. *pseudorevoluta*. Ik heb de tekeningen van Reimers (litt. 10) bekeken bij zijn oorspronkelijke beschrijving. Deze geven geen enkele overtuiging, behalve misschien dat je zou moeten gaan twijfelen of *B. revoluta* en *hornschuchiana* wel twee goede soorten zijn, en niet beter opgevat zouden kunnen worden als twee subspecies van één soort met overgangen. Om hier echter definitief over te kunnen oordelen moet men uitgebreid onderzoek hieraan doen".

M.i. is *Barbula hornschuchiana* een "soort" die nogal eens over het hoofd is gezien, of ook wel voor iets anders is gehouden (bv. *Barbula convoluta*). Hieronder volgt een overzichtje van de verspreiding in Nederland t/m 1971, voor zover die uit de literatuur te halen viel (o.a. litt. 14).

1935 Santpoort (NKA 45, 1935, p. 155; aanvankelijk als *B. convoluta* Hedw.)

1947 Amsterdamse Waterleiding Duinen; Gem. Zandvoort.

1953 Voorne, Panweg, Rockanje.

1957 Zeeduin tusschen Den Haag en Wassenaar ter hoogte van de Kijfhoek (A. Touw 2874).

1962 Veere, muurtjes bij stadhuis.

1969 Castricum (Bergen, N-H).

1969 Biesbosch, oever Amer.

1971 Ameland, Nes en Hollum (mat. te Hollum aanvankelijk als *Barbula convoluta* Hedw.).

Zaterdagmorgen werden we via de pendeldienst van Marga-dant naar de oostelijke kant van het eiland gebracht, nl. de Kooi duinen en het kooibos in de gemeente Buren en wel ten oosten van de dorpskern. Allereerst werd het kooibos onder de loupe genomen (hoewel de naburige boer, die de eigenaar was, het verboden had, inspekteerden toch een paar mensen dit bos). Op de weg erheen werd op een blubberig stukje weide nog verzameld: *Scapania irrigua* en *Calypogeia muelleriana* s.l. (Voorlopig ben ik nl. met Van Zanten (mond. med.) geneigd, het kompleks *C. muelleriana*-*C. trichomanis* ruim op te vatten. Mede i.v.m. zijn vondst in de Haute Fagne (België) van materiaal met licht-blauwe olielichamen (dus niet diep blauw)).

Het kooibos zelf bleek aan de oostzijde zeer arm, maar de esdoorns aan de uiterste westrand waren erg fraai, o.m. *Uloa phyllantha*, *Frullania dilatata*, *Orthotrichum stramineum* en *O. diaphanum* werden hier verzameld.

Daarna werden de eigenlijke Kooi duinen bekeken. Dit is een tamelijk geaccidenteerd duinterrein, met plaatselijk steile hellingen als ook vochtige valleien en slenken, gedeeltelijk nog in kontakt met zout water, en meer of minder intensief beweide door schapen. Op de noordhellingen werden o.m. genoteerd: *Drepanocladus uncinatus*, *Eurhynchium striatum* s.str. en *Orthodontium lineare* (voor de meesten onzer was dit wel een nieuw biotoop dat *Orthodontium* zich hier gescha-pen heeft. De auteur trof de soort echter ook massaal aan op de grond in de atlantische duinheide te Hargen/ Schoorl (Noordholland 18.3.1971 no 398)). Verder werden hier o.a. gezien: *Tortula subulata*, *Atrichum undulatum* (niet over-schaduwd).

De verzoetende slenk in de kooi duinen was het volgende punt waar bemonsterd werd. *Drepanocladus sendtneri* en

Pottia heimii werden hier o.a. verzameld.

Via een soort omtrekkende beweging werd nog een denmenplantage zuidelijker in de kooi duimen bekoken, maar het resultaat bleef beneden de verwachtingen. Op de terugtocht werd in een lage, verzoete slenk nabij de kooi nog zeer veel *Drepanocladus exannulatus* gezien. Deze weide wordt regelmatig licht begraaasd door schapen. Barkman (in Landwehr's *Mossenatlas*) vermeldt dat de soort dubieus is voor de kalkrijke duinen. De heer Touw (schrift. med.) liet weten dat er echter te Leiden ook materiaal uit de duinen van Noordholland aanwezig is. Verder is het tevens onjuist (aldus hr. Touw) dat de bladrhizoiden geheel zouden ontbreken, volgens Barkman.

Een gedeelte van de excursiegangers onderzocht later in de middag de oude iepen in de dorpskernen, waar o.a. *Tortula papillosa* en *Ulotia phyllantha* verzameld werden.

's Avonds werden we door Margadant vergast op fraaie dia's van de Amerikaanse hogere planten wereld. Luitingh toonde ook zeer boeiende dia's uit de Haute Fagne (België).

Zondagmorgen werd o.a. het dennenbos nabij de badweg van Nes geïnventariseerd. Aangetroffen werden hier o.m. *Flagiothecium curvifolium* en *P. undulatum*, *Dicranum majus*, *Thuidium tamariscinum* en *Ulotia bruchii*.

Opvallend was hier ook de vondst van de forse eikvaren-bastaard: *Polypodium x mantoniae* Rothm., waarvan overtuigend materiaal werd meegenomen voor het herbarium. Zeer waarschijnlijk is dit de eerste vondst van de Waddeneilanden. M.i. is deze bastaard nogal veel over het hoofd gezien.

Daarna werd het tweede dennenbos, dat van het eerste gescheiden wordt door een stuk open duin, geïnspecteerd. In dit dennenbos zou volgens Muller de kleine keverorchis (*Listera cordata*) groeien, die er ook inderdaad vegetatief werd aangetroffen; verder groeide er bitter weinig. In het dennenbosperceel langs de badweg groeide de soort ook, maar hier werd slechts één ex. aangetroffen.

Terugkerend, werd het open duin, vlak bij zee, tussen de dennenbossen geïnvventariseerd, waarin o.a. opvielen: *Lophozia excisa* (op noordhellingen), *Barbula convoluta* en *B. hornschuchiana* (de beide laatsten op schelpenkalk). Op de lichtglooiende hellingen van dit terrein werd veel *Hylacomium splendens* en *Rhytidiadelphus triquetrus* genoteerd.

Daarna moesten de meeste deelnemers de middagboot halen; in de haven werd afscheid genomen.

Margadant en enige anderen bleven nog wat langer op het eiland en inventariseerden o.a. nog op het oude (protestantse) kerkhof te Nes en de direkte omgeving.

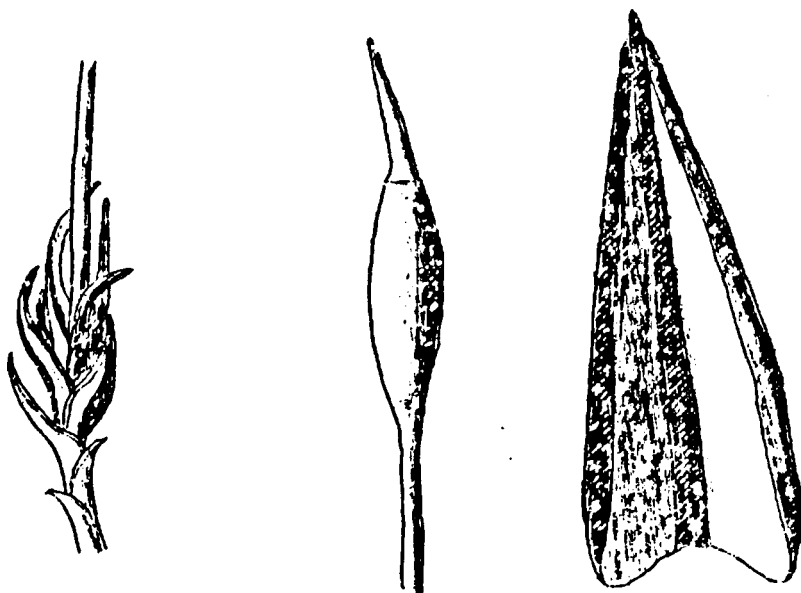
Soorten, die genoemd werden in de literatuur die ter beschikking stond (zie literatuurlijst) en niet tijdens de excursie verzameld werden (geen variëteiten, ssp.'s en forma's opgenomen), zijn:

1. <i>Barbula unguiculata</i>	(litt. 7).
2. <i>Bryum angustirete</i>	(litt. 7).
3. <i>Bryum caespitium</i>	(litt. 5).
4. <i>Camptothecium lutescens</i>	(litt. 5).
5. <i>Orthotrichum obtusifolium</i>	(litt. 1).
te Nes op iep.	
6. <i>Rhytidiadelphus loreus</i>	(litt. 5).
heide te Ballum	
7. <i>Tortula virescens</i> (= <i>T. pulvinata</i>)	(litt. 1).
te Nes op iep.	

Een kleine kwantitatieve vergelijking van de eilanden is momenteel wat beter mogelijk, en levert het volgende beeld op: /

eilanden	soorten	
Texel	ca 130	
Vlieland	ca 80	
Terschelling	ca 150	
Ameland	ca 110	(tot voor kort ca 20!).
Schiermonnikoog	ca 150	

Deze vergelijking gaat echter in vele opzichten mank. Schiermonnikoog (litt. 2 en 15) en Terschelling (litt. 12) zijn bijv. relatief het beste onderzocht.

Barbula hornschuchiana

Terreinnotatie Ameland (bij de soortenlijst). De getallen achter de vindplaatsen verwijzen naar de top. kaart 1 H, schaal 1:25000.

1. Duinen om de jeugdherberg/vuurtoren van Hollum.
 - A. Droge duinen met grazige begroeiing (170/171-607).
 - B. Vochtige valleitjes langs de binnenduinrand (171-607).
 - C. Dennenaanplant bij de vuurtoren (170-606/607).
2. Afgesnoerde strandvlakte bij paal 4 (170/171-607/608).
3. Kreek ten noordoosten van de kooi bij Ballum (171/172-607).
4. Heitje om het Jan Roeppad, Ballum (171/172-607).
5. Greppels bij de kooi, Gem. Buren, ten oosten van het dorp (184/185-607).
6. Kooibos, Gem. Buren, ten oosten van het dorp (185-607).
7. Schapenweide bij de kooi, Gem. Buren, ten oosten van het dorp (184/185-607).
8. Droge duinen ten noorden van de kooi, Gem. Buren (184/185-607).
9. Vochtige valleien ten noorden van de kooi, Gem. Buren (184/185-607).
10. Begin van de kwelder ten noordoosten van de kooi, Gem. Buren, Kooipollen (184-607).
11. Iepen te Ballum (175-606).
12. Iepen te Nes (180-606).
13. Iepen te Hollum (171-605/606).
14. Rand van plasje tussen Nes en Ballum; ten zuiden van de grote weg.
15. Dennenbos langs de badweg te Nes (180/181-607/608).
16. Buitenduinen bij zee, tussen de twee dennenplantages te Nes (181-608).
17. Oude protestantse kerkhof te Nes (180-606).
18. Achter het kerkhof, greppel in weide te Nes (180-606).
19. Oude kooi en omgeving (rietvelden) ten noordwesten van Nes, Zwanenwaterduinen.
20. Kooikersplaats, in oude vervallen eendenkooi, tussen Nes en Hollum aan de duinkant (179-607).
21. Nes, greppel langs de kwekerij (179-607).

22. Oerd, bij strandpaal 21, rietpluimen (188-608).

In deze lijst zijn tevens de gegevens verwerkt van de heer J. Schröder te Amstelveen, die het eiland bezocht van 20 t/m 22. 9.1969 (zie hierboven onder no. 20, 21, 22). Hetzelfde geldt voor de gegevens van Dr. F. Muller te Ede, die van 18 t/m 21. 8. 1970 op het eiland verzamelde, op ongeveer dezelfde plaatsen als ten tijde van onze excursie, zodat zijn gegevens gewoonweg zijn ingevoegd in de soortenlijst.

Deelnemers aan de excursie naar Ameland (alfabetisch).

J. Birza, D. de Boer, F. Bos, M. Brand, S. Bregman, A.J. Dop, H.J. During (H.J.D.) en D. During, W.N. Ellis en A. Ellis (ELLIS), J.B.M. Frencken, G. Harmsen (G.H.), J.A. Hoekstra, B.L.J. van Leeuwen, H. de Lig, C.H. van Looij en echtgenote, N. Luitingh (N.L.), W.D. Margadant, W. van Meggelen, P. de Mey, H. van Melick, F. Muller (F.M.), J. Mutters, G.O. Nijland, H. Sipman (H.S.), F. Sollman (F.S.), B. Stuiwer, J.A. Schulp en echtgenote, A. Veerman, B. van de Wal, S. van der Werf, G. van Wirdum (G.v.W.), A. van Wijk-Feige.

Kontroles werden verricht door Dr. B.O. van Zanten te Groningen (B.O.v.Z.), Dr. A. Touw te Leiden (A.T.), S. Groenhuijzen te Amsterdam (S.G.).

De mensen wier afkortingen in het bovenstaande tevens vermeld worden, stuurden determinatielijsten in en zijn terug te vinden in de opmerkingenkolom bij de soortenlijst. In principe werd het materiaal van elke soort, op z'n minst van één vindplaats, gecontroleerd; verder zijn zo min mogelijk forma's, variëteiten, subspecies, opgenomen.

Nomenclatuur: voor de bladmossen wordt verwezen naar de Index Muscorum deel 1 t/m 4 (t/m S); voor de rest van het alfabet: zie W.D. Margadant: Mossentabel 1959; voor Plagiothecium B.S.G. zijn echter de opvattingen van Barkman (Buxb. 11 (3/4): 13-29) gevolgd (voor zover niet anders blijkt uit de tekst en de soortenlijst).

Noten bij de soortenlijst.

! met kapsels, resp. perianthen.

g met gemeren.

t op de grond.

e epiphytisch.

r op rotsend hout.

v veldnotitie.

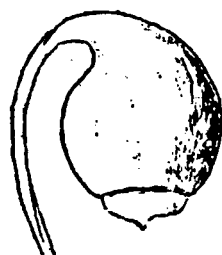
s op steen, beton.

Dit alles niet steeds geheel volledig vermeld.

Geraadpleegde literatuur.

1. Barkman, J.J., in: Acquisitions to the moss and liverwort flora of the Netherlands. Acta Botanica Neerlandica 3 (1) pag. 143,144.
2. Barkman, J.J. en A. Touw: De voorjaarsexcursie 1962 naar Schiermonnikoog. Buxb. 16 (1962) pag. 1-24.
3. Braun-Blanquet, J. und W.C. de Leeuw: Vegetationsskizzen von Ameland. Nederlands Kruidkundig Archief 46, 1936, pag. 359-393.
4. Held, A.J. den: Een recente vondst van *Sphagnum imbricatum* Hornsch. ex Russ. in Nederland. Gorteria, deel 5, 1971, no. 7/10, pag. 158-160.
5. Holkema, F.: De plantengroei der Nederlandsche Noordze-eilanden. Amsterdam 1870; speciaal pag. 144-151 (en enige verbeteringen hierop in NKA 11, 1895, pag. 324).
6. Koopmans-Forstmann, D. und A.N. Koopmans: Beitrag zur Kenntnis der Verbreitung der Laubmoose in der Niederländischen Provinz Friesland. Recueil des travaux botaniques Néerlandais Vol. XXV A, 1928, pag. 208-236.
7. Koopmans-Forstmann, D. und A.N. Koopmans: Verslag van de excursie gehouden op Ameland op 26-31 aug. 1935. NKA 46, 1936, pag. 341-350.
8. Margadant, W.D. en V. Westhoff: De Texelexcursie (1948). Buxb. 3 (3/4) pag. 1-12.

9. Prodrromus Florae Batavae Vol. II, Pars I, Ed. Altera 1895, Nijmegen.
10. Reimers, H.: Geographische Verbreitung der Moose im südlichen Harzvorland (Nordthüringen). Hedwigia 79 (1940); speciaal pag. 269-272 over Barbula.
11. Segal, S.: Over Rhynchostegiella compacta in Nederland. Buxb. 22 (1968) pag. 26-31.
12. Touw, A.: De voorjaarsexcursie 1967 naar Terschelling. Buxb. 21 (1967) pag. 1-21.
13. Vogelpoel, D.A.J.: Het genus Calypogeia Raddi i.h.b. het subgenus Calypogeia (Raddi) Schuster, in Nederland. doct. scriptie Utrecht 1970 (stencil).
14. Zanten, B.O. van: Index op alle mossennamen van de 23 jaargangen van Buxbaumia, welke betrekking hebben op materiaal uit Nederland en de aangrenzende gebieden (in prep.).
15. Zanten, B.O. van: Verdere aanwinsten voor de mosflora van Schiermonnikoog I (Buxb. 19: 74-77); II (Buxb. 21: 34-37); III (Buxb. 21: 68-79).
16. Zanten, B.O. van, en H.J. During: De najaarsexcursie 1969 naar de Biesbosch en de Krochten en Lange Goren bij Zundert (N-B). Buxb. 23 (1970): pag. 30-55; speciaal de Kritische notities op pag. 52-55.

Bryum morali

Soortenlijst Ameland.

Gebieden:	1	1A	1B	1C	2	3	4	5	6	7	8	9
Musci.												
Abietinella abietina					t							
Amblystegium serpens s.l.					t!		t!					
A. varium												
Atrichum undulatum								vt			t!	
Aulacomnium androgynum												
A. palustre					t	tg	t					t
Barbula hornschuchiana				t!								
Brachythecium albicans	t				t					t	vt	
B. mildeanum					t!							
B. rutabulum	t		v!		t			vt	te			t
Bryoerythrophyllum												
recurvirostre				t								t
Bryum argenteum												
B. bicolor				t!		t		vt				
B. capillare				t		t	t		e			
B. inclinatum				t								
B. marratii						t!						
B. pallens				t		t	t					
B. pseudotriquetrum						t!						
Calliergon cordifolium				t		t						
Calliergonella cuspidata	vt					t		t				t
Campylium polygamum						t!		t				t!
Campylopus fragilis												
C. fragilis var.												
pyriformis						t						
C. introflexus	t			t!	t			vt				
Ceratodon purpureus		t!	t		t			vt!			vt!	
Climacium dendroides												t
Dicranella heteromalla				t				t	vt			
Dicranoweisia cirrata												
Dicranum majus												
D. polysetum				t	t							t
D. scoparium		t!	t		t	t		vt				t!

De langere opmerkingen zijn genummerd; zie hiervoor pag. 38.

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 Opmerkingen.

leg/det FS teste HJD
zie litt. 16.

s
t!
r t v
t
t
vt v

8) op open N-helling
16) op N-helling!

16) leg HS det FS teste SG

det ELLIS (kapsels)

e e!t v! te

s
v
t e ev v s

1A) binnenzijde stuifdijk
2) det HJD
2) ook lignicool

t v v t
t
tr er

t
vt! vt! t! v r

t!
ve
t

det ELLIS

v vt t v

8) N-helling

Didymodon tophaceus				t!			
Drepanocladus aduncus		t		t	t		t
D. exannulatus					t		t
D. lycopodioides				t			
D. sendtneri				t			
D. uncinatus		t		t			t t
Eurhynchium striatum s.s.			t	t			t
Funaria hygrometrica		t!					
Grimmia pulvinata							
Homalothecium sericeum						v	
Hylocomium splendens		t	t	v		vt	vt
Hypnum cupressiforme						e	
H. cupr. var ericetorum		t		t			vt
H. cupr. var lacunosum		t		t			vt
Isothecium myosuroides							ts
Leptobryum pyriforme				t!			
Leptodictyum riparium sl.				t!	vt	r!	t
Mnium affine							
M. . hornum				t!		vt t	
M. punctatum				t			t
M. undulatum							
Orthodontium lineare					et!	v!	t!
Orthotrichum affine							
O. diaphanum						e!	
O. stramineum						e!	
Oxyrrhynchium praelongum		t	t	t		vt t	vt
Physcomitrium pyriforme		t!					
Plagiothecium curvifolium				et			
P. denticulatum s.l.							
P. dent. var undulatum				t			
P. laetum							t!
P. sylvaticum							
P. undulatum							
Pleurozium schreberi		t				vt	vt
Pohlia bulbifera			t				t

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 Opmerkingen.

det GvW, teste GH

t

noot 1.

noot 2.

leg/det MB

t t

2) leg/det GvW, teste SG

8) N-helling

r!

e

v

ev

v

v

1A) op N-helling

e

v

v

v

v

v

v

leg/det MB

vt

v

v

zie ook litt. 16

t

t

v

v

t

t

leg/det ELLIS

r!

noot 3.

e!

e!

s!

v

6) op esdoorn

noot 4.

t

v

t!

1A) op leemklont langs weg

et!

t!

t!

8) N-hellingen

t

t

t

vt

t

7) vochtige greppel

1 1A 1B 1C 2 3 4 5 6 7 8 9

	t	t	vt!	vt!
Pohlia nutans				
Polytrichum commune	t		vt	
P. comm. var perigionale			t	
P. formosum				
P. juniperinum	t		vt	
P. junip. ssp strictum				t!
P. piliferum	t		vt	vt
Pottia heilmii			t!	
Pseudoscleropodium purum	t	t		vt
Racomitrium canescens	t	t	t	vt
Rhynchostegium megapolitanum				t
Rhytidiadelphus squarrosus	t	t	vt vt v	v
R. triquetrus	t	t	vt	t
Sphagnum fimbriatum	t	t!	vt	
S. imbricatum		t		
S. palustre		t		
S. plumulosum		t!		
S. squarrosus	t	t	vt	
Streblotrichum convolutum	t			
Thuidium tamariscinum		t		
Tortella flavovirens		t		
Tortula laevipila s.l.				
T. laev. var wachterii Barkm.				e
T. muralis				s!
T. papillosa				
T. ruralis var ruraliformis				t
T. subulata	t	t!		t!
Ulotia bruchii				

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 Opmerkingen.

r!
t

t
v!

leg/det ELLIS

8) N-helling; leg/det FS

v t t

t!

noot 5.

vt t
v

v!

vt

v v
v v

14) N-helling

8) voet van N-helling

noot 6.

t!

16) ook langs schelpenpad

t

leg/det FS

e ev

e

e! e!
eg eg eg

s! e! v

vooral langs kust op bomen

t

t

8) vnl op N-hellingen

e!

leg/det HJD

1 1A 1B 1C 2 3 4 5 6 7 8 9

Ulota phyllantha										eg
Zygodon viridissimus										eg

Hepaticae.

Calypogeia muelleriana										t
Cephalozia bicuspidata				t!			t			
Cephaloziella hampeana				t!						
C. starkei		t		t						t
Frullania dilatata								e		
Gymnocolea inflata				t			t			
Lophocolea bidentata			t	t						
L. heterophylla				t						
Lophozia excisa		t		t!		t				t!
Marchantia polymorpha										
Metzgeria furcata										
Pellia endiviaefolia				t!						
P. epiphylla		t		t			vt			
Plectocolea crenulata										
(incl. fo gracillima)				t						
Riccardia pinguis				t!						
R. sinuata		t		t!						
Scapania irrigua							t			

noten:

1. Drep. ad. - 2) waaronder ook watervormen die cf Drep. aduncus zijn (GvW).
2. Drep. exann.-Ook bij plasje ten O. van de kooi te Buren;
4) teste AT.
3. Orthod. lin.-3) kooibos Ballum; 8) op open N-helling.
4. Orth. stram.-6) op esdoorn; leg/det FS teste HJD.
5. Pott. heim. - ook op leem bij basaltblokken bij de haven van Nes.
6. Sph. imbr. - leg/det GvW, teste SG en ELLIS; zie ook tekst.

Moslaag.

Eurhynchium speciosum (Brid.) Jur.

Leptobryum pyriforme (Hedw.) Wils.

Riccia fluitans L.

Amblystegium serpens Br. eur.

var. juratzkanum (Schimp.) Rau et Herv.
var. juratzkanum (Schimp.)

Amblystegium kochii Br. eur.

Brachythecium rutabulum (Hedw.) Br. eur. +p 1p 3b +r 3a 3a 1p

Calliargon cordifolium (Hedw.) Kindb.

Eurhynchium praelongum (Hedw.) Br. eur. s.l. +p
Eurhynchium praelongum (Hedw.) Br. eur. s.l. +p

Campylium polygamum (Br. eur.) C. Jens.

Mnium rugicum Laur.

Calliargonella cuspidata (Hedw.) Loeske

Riccardia cf sinuata (Dicks.) Trevis.

Marchantia polymorpha L.

Aulacomnium palustre (Hedw.) Schwaegr.

Lophocolea cf heterophylla (Schrad.) Dum.

Pellia neesiana (Gottsche) Limpr.

Pohlia nutans (Hedw.) Lindb. var. *nutans*

Idem, var. sphagnetorum Schimp.

Chiloscyphus pallescens (Ehrh.) Dum.

Cephalozia bicuspidata (L.) Dum. s.l.

Pellia epiphylla (L.) Corda

Calypogeia fissa (L.) Raddi

Plagiothecium denticulatum (Hedw.) Br. eur.

var. undulatum Ruthe

Climacium dendroides (Hedw.) Web. et Mohr

Sphagnum fimbriatum Wils.

Sphagnum squarrosum Crome

Sphagnum nemoreum Scop. s. s.

Sphagnum fuscum (Schimp.) Klinggr.

~~(S) Underworld Budda F~~

OPNAMEDATBEL ZUIDLAARDERMEER, 12 IX 1970.

Deze tabel behoort bij het artikel van G. Dirkse c.s.: Enige vegetatie-opnamen in de oeverbegroeiing van het Zuidlaardermeer (pag. 13 e.v.).

Numer	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Auteur ⁺	D	D	D	D	W	W	H	H	H
Elektr. geleidingsvermogen bij 25 °C (μmho) ^x	620	550	560	500		208	132	195	
pH (electrode)	6,4	6,4	5,9	5,7		4,2	5,8	5,6	
Bedekking hoge kruidlagoon (%)	45	50	50	40	10	4	8	2	2
Bedekking middelhoge kruidlagoon (%)	20	40	15	25	10	2	4	10	6
Bedekking lage kruidlagoon (%)						2	2	2	1
Bedekking totale moslaag (%)	(1)	3	60	2	97	99	100	100	100
Bedekking Sphagnum (%), benadering					2	10	50	99	98
Aantal in de kruidlagoon onderscheiden taxa	8	9	11	14	18	9	14	13	8
Aantal in de moslaag onderscheiden taxa	2	5	6	6	9	17	25	9	13
Totaal aantal onderscheiden taxa	10	14	17	20	27	26	39	22	21

Lemna minor L.	lp		
Epilobium hirsutum L.	3b	3b	3a
Scutellaria galericulata L.	+r	lp	
Rorippa amphibia (L.) Besser	+a		+p
Stachys palustris L.	2a	+p	+p
Solanum dulcamara L.	2a	2b	la +r
Glyceria maxima (Hartm.) Holmb.	+p	lb	la lp
Sparganium erectum L. ssp. erectum	+p		+p
Acorus calamus L.	+p		+p
Myosotis scorpioides L.			+r
Lycopus europaeus L.			+r
Equisetum fluviatile L.			+p
Ranunculus lingua L.			+p
Lythrum salicaria L.			+r
Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.	la	2a	3b 2a la lp +p
Pericallis baltica (L.) Trin. ex Steud.			

<i>Typsa angustifolia</i> L.	+p	lp	2m	2p	lp	lp	lp
<i>Iris pseudacorus</i> L.	+p	lp	1b	2m	2p	lp	lp
<i>Carex pseudocyperus</i> L.	lp	+r	lp	1b	1b	+p	+p
<i>Mentha aquatica</i> L., jonge plantjes			lp	1a			
<i>Carex hudsonii</i> A. Benn.			lp	2m			
<i>Carex diandra</i> Schrank			lp				
<i>Rumex hydrolepathum</i> Huds.			+p				
<i>Lotus uliginosus</i> Schkuhr			+p				
<i>Epilobium palustre</i> L.			2mj				
<i>Cirsium palustre</i> (L.) Scop.			+p	+p			
<i>Hypericum tetrapterum</i> Fr.			+r	lp			
<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Vill.			+p				
<i>Potentilla palustris</i> (L.) Scop.			+p	+p			
<i>Carex curta</i> Good.			+p				
<i>Menyanthes trifoliata</i> L.			+p				
<i>Agrostis canina</i> L.			+p				
<i>Poa trivialis</i> L.			+p				
<i>Calamagrostis canescens</i> (Web.) Roth			+p				
Idem, kiemplantjes			lp	lp	2p	2p	lp
<i>Lysimachia thyrsoflora</i> L.			2a				
<i>Dryopteris cristata</i> (L.) A. Gray			2m	1a	1a	1a	1a
<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P. Fuchs				1a	2a	1b	
<i>Carex rostrata</i> Stokes				+a	1b	+a	+p

+ } D= G. Dirkse; H= A.J. den Held; W= G. van Wirdum.

x } Door mej. W. Prummel bepaald in het water in tevoren in de kragge uitgestoken
ondiepe putjes.

o } (1) = minder dan 1.

Sphagnum fallax	2b	2m	1p
<i>Mnium hornum</i> Hedw.			
<i>Sphagnum fallax</i> (Klinggr.) Klinggr.			
emend. Isovlita 1966	2b	2b	
<i>Sphagnum flexuosum</i> Dozy et Molk.			2a
<i>Sphagnum magellanicum</i> Brid.			3a
<i>Dicranum bonjeanii</i> De Not.			+p
<i>Sphagnum palustre</i> L.			2a

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 Opmerkingen.

eg eg eg
eg veg

eg

s.l. (zie tekst)

r!

2) det BOvZ

t

e

v

4) op verikaal wandje

v t

t

v v

t! v!

8) N-helling

r

v!

t

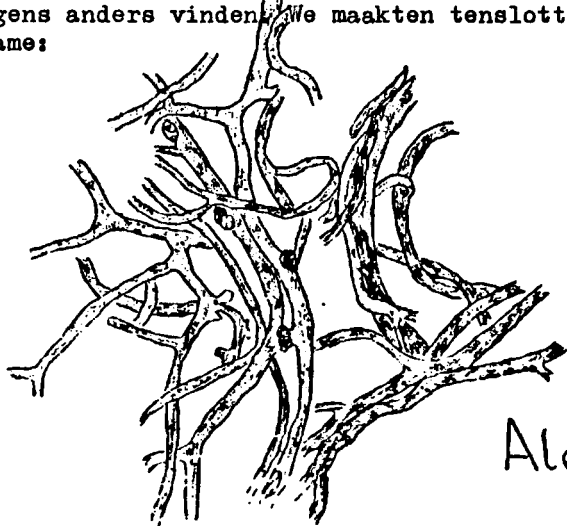
Ameland - de excursie lichenologisch.

door: M. Brand en H. Sipman.

Voor het eerst sinds jaren (de laatste keer was de voorjaarsexcursie van '53 naar Voorne) is er nu op Ameland weer systematisch naar lichenen gekeken, zodat dit verslag weer van een lichenenlijst vergezeld gaat.

Zoals wel te verwachten was, is de Amelandse lichenenflora vooral dank zij de nog zuivere lucht nog rijk, wat in onze 71 soorten tellende lijst wel tot uitdrukking komt. Deze lijst zal natuurlijk nog geenszins volledig zijn. Vooral aan epilithen is onvoldoende aandacht besteed.

In de droge duinen vonden we behalve de vele *Cladonia*'s een aantal soorten, die gewoonlijk als epiphyt voorkomen, maar hier op de bodem groeiden. Het waren *Hypogymnia physodes*, *H. tubulosa*, *Evernia prunastri*, *Pseudevernia furfuracea*, *Parmelia sulcata* en *Platismatia glauca*. Een opmerkelijke vondst in dit kader werd door During gedaan op een duintopje bij de vuurtoren: *Alectoria* cf. *fuscescens*, mooi ontwikkeld en van vele soralen voorzien. Hoewel we vervolgens de hele omgeving afseurden (om het eerste plekje terug te vinden en een opname te maken) konden we hem nergens anders vinden. We maakten tenslotte de volgende opname:

Alectoria

Iets onder de top van het hoogste duin in de omgeving, pal N van de vuurtoren. Expositie NNW, inclinatie 20%. Opp.: 1 m ² .			
Kruidlaag: bedekking 7%		Mos- en korstmoslaag: bedekking 90%.	
<i>Corynephorus canescens</i>	2a	<i>Alectoria fuscescens</i>	1a
<i>Carex arenaria</i>	+p	<i>Hypogymnia physodes</i>	1b
<i>Ammophila arenaria</i>	+p	<i>Cladonia impexa</i>	1a
<i>Erophila verna</i>	+p	<i>C. tenuis</i>	2a
<i>Viola tricolor</i>	1p	<i>C. chlorophaea</i>	+p
<i>Cerastium semidecandrum</i>	+p	<i>C. foliacea</i>	+p
<i>Galium verum</i>	1p	<i>C. furcata</i>	+p
<i>Sedum acre</i>	+p	<i>C. glauca</i>	+p
<i>Leontodon nudicaulis</i>	+p	<i>Cornicularia aculeata</i>	+p
<i>Hieracium spec.</i>	+p	<i>Evernia prunastri</i>	+p
<i>Luzula campestris</i>	+p	<i>Dicranum scoparium</i>	3
<i>Jasione montana</i>	+p	<i>Polytrichum juniperinum</i>	2m
<i>Leontodon autumnalis</i>	+p	<i>Ceratodon purpureus</i>	1b
<i>Myosotis ramosissima</i>	+p	<i>Hypnum cupressiforme</i>	+p
<i>Vicia lathyroides</i>	()		

Op Terschelling, waar al deze epiphyten eveneens op de grond voorkomen, komt naast *Alectoria* ook *Usnea* op de grond voor. Ondanks intensief speuren werd deze hier niet gevonden. Alle soorten groeiden in de duinen bij Hollum, de oudste en hoogste van het eiland. Bij Nes en Buren kwam alleen *Hypogymnia physodes* nog voor, een soort die ook in het binnenland af en toe op de grond groeit.

Op loofbomen in de overigens geheel uit dennen bestaande duinbebossingen kwamen een paar leuke soorten tevoorschijn: *Usnea spec.*, *Cetraria chlorophylla* en *Dimerella diluta*, de laatste op de voet van een oude Amerikaanse vogelkers. De eendenkooi leverde ons de beide grote *Physcia*'s op, die we op de dorpsiepen tevergeefs zochten: *Physcia aipolea* en *Ph. pulverulenta*, beide met apotheciën. Verder nog *Opegrapha atra* en *cinerea*, *Arthonia spadicea* en *Buellia griseovirens*.

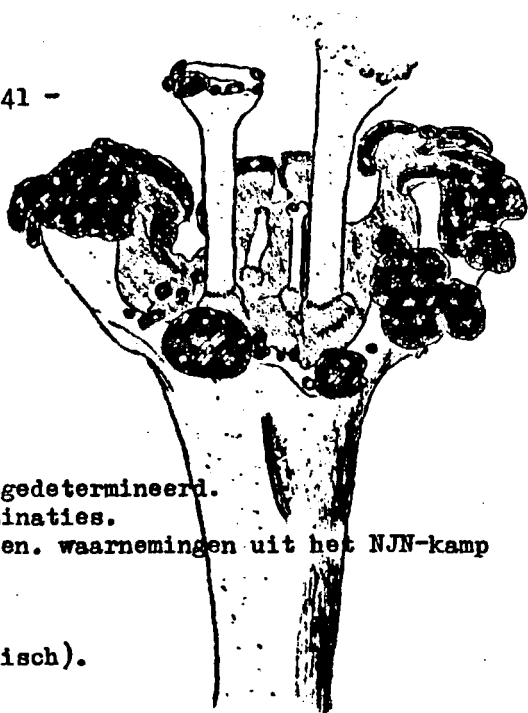
Hoewel in de dorpen veel fraaie, oude iepen stonden, viel de oogst hier tegen. De onderzijde van een scheefstaande iep in een tuintje in Nes was begroeid met twee *Opegrapha*'s: *O. subsiderella* en *O. cinerea*. Over de epilithen kan ik weinig

zinnigs zeggen. Wel stond de daar vorig jaar gevonden *Ramalina evernioides* nog steeds op de noordmuur van de NH-kerk in Hollum, ondanks de restauratiewerkzaamheden. Hopelijk houdt hij het daar uit, het zou wel eens een van de laatste groeiplaatsen van deze sterk achteruitgaande soort kunnen zijn.

Op de oude pier van Nes vonden we, terwijl het grote gezelschap zich inscheepte voor de terugtocht, de zo bekende zwart-geel-grijszonering, zij het dat geel en grijs wel wat door elkaar groeiden. Zwart was hier *Verrucaria spec.*, geel bestond uit *Caloplaca marina* en *Xanthoria parietina*, en grijs was *Lecanora helicopis* en *Rinodina salina*.

Van de elf soorten korstmossen, die we op walvisbotten (die, zoals wel meer op de waddeneilanden als tuinhokjes voor sommige huizen of als poortjes staan) vonden zijn er twee vrijwel uitsluitend epiphytische soorten, één, die meer epiphyt dan epilith is, zes soorten die het zo nauw niet nemen, één grotendeels epilithische soort en twee zuivere epilithen. Kennelijk houdt zo'n bot precies het midden tussen een boom en een steen! *Lecanora chlorona* groeide zelfs bijzonder uitbundig op walvisbotten, en op z'n natuurlijk substraat, bomen, hebben we hem niet gevonden.

Op de excursie van de NBV in 1936 werden 14 soorten lichenen gevonden, waarvan we 4 niet teruggevonden hebben: *Cladonia floerkeana*, *C. mitis*, *C. fimbriata* en *Peltigera malacea*. *Cladonia floerkeana*, een ook op Terschelling algemene soort, hebben we waarschijnlijk over het hoofd gezien. *Cl. mitis* en *Cl. fimbriata* zijn mogelijk met *Cl. arbuscula* en *Cl. chlorophaea* verwisseld. Van *Peltigera malacea* is de vondst van '36 nog steeds de enige in Nederland. Merkwaardig is nog dat toen *Ramalina farinacea* op duindoorn werd gevonden. Hoewel *Ramalina* in Denemarken nog steeds op duindoorn groeit, zijn duindoorns bij ons nu altijd kaal, of dragen hoogstens de enigszins acidofiele en toxisolerante soort *Lecanora conyzoides*.

Noten bij de soortenlijst.

onderstreept: verzameld en nagedetermineerd.

niet onderstreept: veldterminaties.

o- niet op de excursie gevonden. waarnemingen uit het NJN-kamp Ameland I in 1970.

e- epifytisch.

t- terrestrisch.

s- op steen groeiend (epilithisch).

w- op walviskaken groeiend.

- 1- Het dorp Hollum, op iepen, op het muurtje rond de NH kerk en op de kerk zelf, op oude walviskaken bij het huis "De Kakebien".
- 2- Op iepen in het dorp Ballum.
- 3- Op esdoorns, en op baksteen op de begraafplaats te Ballum.
- 4- Op iepen, op betonpaaltjes en walviskaken in het dorp Nes.
- 5- Op bazalt en baksteen van de oude aanlegsteiger bij Nes.
- 6- In de duinen bij Hollum, ten noorden van de vuurtoren.
- 7- In de duinen aan de zuidzijde van de Zwanenwaterduinen bij Nes.
- 8- Dennenbos bij Nes.
- 9- Dennenbos bij Buren.
- 10- In de duinen bij Buren, en de kooiduinen; op de grond en op een betonnen paaltje.
- 11- De eendenkooi ten oosten van Buren; op esdoorns en elzen.

Soortenlijst lichenen Ameland.

- Alectoria fuscescens* Gyeln.
Arthonia spadicea Leight.
Buellia alboatra (Hoffm.) Deichm. et Rostr.
B. *canescens* (Dicks.) De Not.
B. *griseovirens* (Turn. et Borr.) Almb.
B. *punctata* (Hoffm.) Massal.
Caloplaca aurantia (Pers.) Helb.
C. *murorum* (Hoffm.) Th.Fr.
C. *marina* Wedd.
Candelariella aurella (Hoffm.) Zahlbr.
C. *vitellina* (Erh.) Müll. Arg.
Catillaria spec.
Cetraria chlorophylla (Willd.) Vain.
Cladonia arbuscula (Wallr.) Rabenh.
C. *chlorophaea* (Flk.) Zopff
C. *foliacea* (Huds.) Willd. s.s.
C. *furcata* (Huds.) Schrad.
C. *glauca* Flk.
C. *grayii* G.K. Merr.
C. *impexa* Harm.
C. *pityrea* Flk.
C. *rangiformis* Hoffm. s.s.
C. *scabriuscula* (Del.) Leight.
C. *tenuis* (Flk.) Harm.
C. *tenuis* var. *leucophaea* (Des Abb.) Ahti
Cornicularia aculeata (Schreb.) Th. Fr.
Dimerella diluta (Pers.) Trevis.
Evernia prunastri (L.) Ach.
Hypogymnia physodes (L.) Nyl.
H. *tubulosa* (Schaer.) Hav.
Lecanora atra (Huds.) Ach.
L. *campestris* (Schaer.) Hue
L. *chlarona* (Ach.) Nyl.
L. *chlarotera* Nyl.
L. *dispersa* (Pers.) Sommerf.
L. *hageni* Ach.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

t

e

so

s

wes e

we

e

e e

we

e

so

so

e

s

s

s

s

we e

se

e

e

e

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

t

s

s

w

w

e

ws

e

s

w

w

e

w

w

w

w

w

w

w

w

w

w

w

s

s

s

s

s

s

s

s

s

s

s

s

s

s

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

Lecanora helicopis (Whlbg.) Ach.
L. varia Ach.
Lecidea elaeochroma (Ach.) Ach.
Lepraria aeruginosa (Wigg.) Sm.
Opegrapha atra Pers.
O. chevallieri Leight.
O. cinerea Chev.
O. subsiderella (Nyl.) Arnold
Parmelia acetabulum (Neck.) Duby
P. subaurifera Nyl.
P. subrudecta Nyl.
P. sulcata Th. Tayl.
Peltigera polydactyla (Neck.) Hoffm.
P. rufescens (Weiss) Humb.
Pertusaria albescens (Huds.) Choisy et Wern. var.
globulifera Turn.
Phlyctis argena (Ach.) Flot.
Physcia ascendens Bitt.
P. alpolea (Erh.) Hampe
P. caesia (Hoffm.) Hampe
P. orbicularis (Neck.) DR
P. tenella DC em. Bitt.
Physconia grisea (Lam.) Poelt
P. pulverulenta (Schreb.) Poelt
Platismatia glauca (L.) Culb. et Culb.
Pseudevernia furfuracea (L.) Zopff
Ramalina evernioides Nyl.
R. farinacea (L.) Ach.
R. fastigiata (Pers.) Ach.
Rinodina salina Degel.
Usnea spec.
Verrucaria spec.
Xanthoria aureola (Ach.) Erichs.
X. candelaria (L.) Th. Fr.
X. parietina (L.) Th. Fr.
X. polycarpa (Erh.) Rieber

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

s

e

e

e

e

e

e

e

e

e

s

s

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

e

et

e

e

t

t

t

t

e

e

we

w

s

e

e

e

e

es

e

s

e

e

wes

e

s

e

s

e

e

e

e

e

e

e

t

t

s

e

e

e

e

e

e

e

s

e

e

s

s

s

wse

e

wse

e

e

e

e

e

s

wse

s

e

e

e

e

we

e

e

DE NAJAARSEXCURSIE 1971 NAAR MIDDEN-LIMBURG.

door: Wim D. Margadant en Heinjo During.

De najaarsexkursie 1971 werd gehouden naar de omgeving van Arcen in Midden-Limburg, ten noorden van Venlo. De omgeving van de laatste plaats was al eerder op een excursie van de werkgroep bezocht, nl. op 18 en 19 september 1954 (Verslag in Buxbaumia 9: 1-10). Maar nu lag ons werkterrein noordelijker.

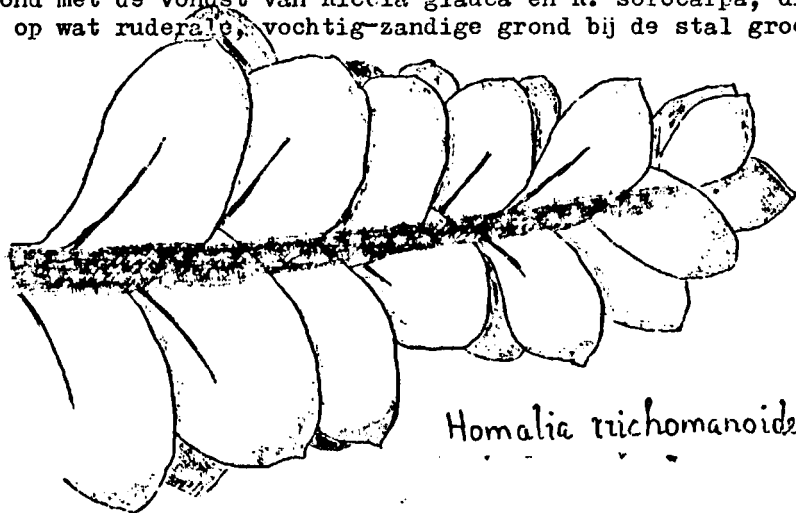
Op vrijdagavond 17 september 1971 arriveerden reeds vele deelnemers in het klooster St. Paul bij Arcen, waar de meesten overnachtten; de kampeerders konden terecht op de camping "Klein Vink" vlak bij het klooster. Oude vrienden werden begroet, en nieuwe kennissen evenzo. Speciaal willen wij vermelden de Philippijnse bryoloog R.M. Del Rosario, die een tijd in Groningen werkte.

De volgende morgen werd, na het ontbijt en de aankomst van een aantal andere deelnemers, met de gehele groep noordwaarts gewandeld. Na enkele waarnemingen, zoals van *Pellia epiphylla* langs een beekje, kwamen we bij het Gelders Kanaal. Hier werd de groep gesplitst. Een gedeelte volgde Wim Margadant omlaag het kanaaldal in, een ander gedeelte ging onder aanvoering van Dries Touw naar het landgoed "De Hamert".

Het "Gelders Kanaal" is een restant van één der pogingen om Schelde, Maas en Rijn door een kanaal te verbinden. De oudste, de zg. Fossa Eugeniana, dateert uit de Romeinse tijd. Verder zijn er pogingen geweest in de 16e eeuw en in de Napoleontische tijd (het bekende Noordkanaal in de Peel). Dit Gelders Kanaal is een diepe insnijding, die in de hoge zandgrond is gegraven, maar waarin nooit een kanaal heeft gelopen. In plaats daarvan kronkelt zich een klein beekje door het dal, dat verder dicht begroeid is met bomen (eiken), struiken en kruiden. Vanuit de Maas kan bij hoge standen Maaswater een eind in het dal komen, waardoor dit deel duidelijk voedselrijker is. Hier vonden wij *Brachythecium salebrosum*, waarvan enkele van onze optimistische jongere leden hoopten, dat het *Antitrichia* zou zijn. Ook andere soorten van dit geslacht waren in trek;

Br. velutinum werd kapselend aangetroffen hoog in een boom en thuis bleek dat ook de niet zo algemene beekbegeleidende soort Br. rivulare gevonden was. Dat de waterstand in de vallei wel eens hoger was dan tijdens de excursie viel o.a. af te leiden uit het voorkomen van Leskea polycarpa en Homalia trichomanoides op de voet van enkele boomstammen. Vooral Homalia groeit graag precies op de lijn die het water tijdens hoge standen bereikt (althans in het oosten van ons land), zoals bv. ook op het landgoed Bekendelle bij Winterswijk goed te zien is. Verder vonden we een aantal gewonere soorten, vanaf boombewoners (Brachythecium rutabulum met sporogonen, Amblystegium serpens) tot aan bewoners van het natte zand langs het nogal stinkende water van het beekje (Marchantia polymorpha). De deelnemers waren al spoedig verspreid; ze genoten van het mooie weer en van de vochtige omgeving in een overigens zeer droge periode.

Na geruime tijd werd de helling aan de noordzijde beklommen, om het terrein daar te verkennen. Dit leverde een aantal soorten van de zandbossen op. Een plan om nog naar de hei door te steken kon met het oog op de tijd niet doorgaan. De wandeling terug langs de bovenzijde van de insnijding gaf ons nog een fraai beeld van dit mooie beboste terrein. Enkele enthousiastelingen zagen hun bezoek aan een boerderij vlak bij het kanaal beloond met de vondst van Riccia glauca en R. sorocarpa, die daar op wat ruderaal, vochtig-zandige grond bij de stal groeiden.

Homalia trichomanoides

De andere groep begaf zich naar het dichtbijgelegen landgoed "De Hamert", en concentreerde zich vooral op het Pilmeeuwenwater. Dit zeer interessante ven is gelegen in de laatste restanten van de eertijds uitgestrekte Locierheide. Ook zij deden leuke vondsten, van *Drepanocladus lycopodioides* en *Cladopodiella fluitans* tot echte hoogveensoorten als *Sphagnum magellanicum* en de levermossen *Mylia anomala* en *Odontoschisma sphagni*.

's Middags werd de gehele groep vervoerd naar de zandduinen van de Bergerheide, die wat verder noordwaarts liggen en één van de beroemdste stuifzandgebieden van ons land vormen. Een lange zandweg bracht ons vlak bij een paar vochtige heiterreintjes die nu echter droog lagen door de grote droogte van de afgelopen periode. Het bleek weinig aantrekkelijk te zijn. Onze hoofdindruk is een overheersen van *Gymnocolea inflata* op de open gedeelten en van *Drepanocladus fluitans* op iets beschutere plaatsen, terwijl de veenmossen totaal verdroogd waren. De waterlelie-achtige, die er groeide, was nauwelijks als zodanig te herkennen, doordat de bladeren geheel verdroogd, bruin en opgekruld waren. De zandduinen aan de andere zijde van de zandweg, waar we stopten, waren bryologisch zelfs zeer arm. Het kostte ons moeite om eenvoudige algemene zandmossen te vinden, zoals *Pohlia nutans*. Dat desondanks een aantal mensen likkebaardend rondliepen was te danken aan de prachtige lichenenvegetaties in dit gebied (zie het lichenenverslag).

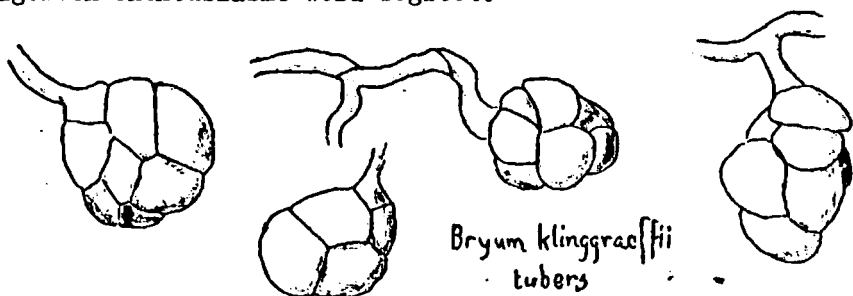
Een flinke greppel vanaf een bouwland lokte sommige deelnemers, die hier nog wat bleven plakken om de soortenlijst te kunnen spekken, terwijl de anderen al in de auto's gingen voor de terugweg. Enkele vermeldenswaardige vondsten waren hier *Nardia scalaris*, *Plectocolea crenulata* en ook een *Fossombronina*, waarvan een jong kapsel door Piet Roorda thuis uitgekweekt is; het was *F. dumortieri* (= *F. foveolata* Lindb.).

Hierna werd de Maas overgestoken over de brug bij Well, om de Maas-uiteerwaard te onderzoeken tussen Blitterswijk en Broekhuizen. Hoewel de hogere planten langs het landelijke weggetje er veelbelovend uitzagen, bv. *Clematis vitalba*, viel het bryologisch zeer tegen. Een doorsteek naar de oever van de Maas deed ons de afwezigheid van een mosvegetatie constateren. Er

was een glooiende steenhelling met hier en daar veel hoge kruiden, maar mossen onbraken. Ook waren er geen kribben die bij andere rivieren vaak interessante mossen dragen.

Via Broekhuysen werd met het primitieve pontje de Maas weer overgestoken. Vlak ertegenover werd een landweggetje langs de Maas naar het noorden ingeslagen. Op een gegeven moment stopten de auto's van de colonne op verschillende plaatsen en de bryologen-inhoud spoedde zich naar de Maas-kant, waar een van de hoogtepunten van de excursie hun wachtte: een steile kleioever van ongeveer 2 m. hoogte, aan de voet bespoeld door de Maas. De meesten beperkten zich ertoe, over de rand te hangen en mosjes te grabbelen zover hun armen reikten. Enkele dapperen waagden zich omlaag en reikten vanaf hun onzekere standplaats op glibberige kleikantjes allerlei prachtige mosjes omhoog aan de anderen. Diverse *Bryum*'s (o.a. *B. klinggraeffii*), *Physcomitrella patens*, *Anisothecium varium* en *A. schreberianum*, en enkele *Riccia*'s (naar thuis bleek *R. bifurca* en *R. huebeneriana*; Mme Jovet-Ast was zo vriendelijk ze te controleren) groeiden er volop en het was een verademing na de teleurstellingen van de vorige terreinen. Zo lang mogelijk vertoefden velen hier, maar tenslotte moesten we terug naar het klooster, dat we al van ver op de hoge rand zagen liggen.

De avondmaaltijd was voortreffelijk verzorgd. 's Avonds werd de werkgroepvergadering gehouden, waarvan het verslag op de vergadering in de Weerribben is voorgelezen. Het belangrijkste resultaat van deze vergadering was wel dat het Lindbergia-plan vrijwel algemene instemming had, maar dat daarnaast voor de verslagen *Buxbaumiella* zou verschijnen, een naam die met algemeen enthousiasme werd begroet.

De volgende morgen vroeg is volgens een gerucht één der leden in het verwarmde zwembad van de camping wezen zwemmen zonder z'n zwembroek. Daar er echter geen bewijsmateriaal aanwezig is in de vorm van foto's of getuigenverklaringen moeten we dit onder de onbevestigde opgaven rangschikken. Een andere vroege opgave betreft de begroeiing van het golfplaatdak van een schuur bij het klooster: *Tortula muralis*, *T. ruralis* en *Grimmia pulvinata*.

Na het ontbijt werden er twee tochten uitgestippeld. Degenen, die 's middags naar huis wilden rijden, zouden 's morgens direct naar een oude Maas-arm ten zuidwesten van Broekhuizen gaan; de anderen naar de Ravensvennen bij Lom, waar op de vorige excursie *Cladopodiella francisci* werd aangetroffen. Wim Margadant hoopte deze er terug te vinden. Desgewenst zouden na afloop deelnemers van deze groep alsnog naar de Maas-arm kunnen gaan.

Onder leiding van Nol Luitingh zette de Ravensvennen-groep daarheen koers. De wagens werden geparkeerd op een officiële parkeerplaats in het westen van het natuurmonument. De plaats van de *Cladopodiella* lag echter in het oosten ervan, zodat er een flink eind getippeld moest worden. Natuurlijk ontstond er een hiaat tussen twee groepen, de lopers en de kruipers. De laatsten interesseerden zich voor *Orthodicranum montanum* op eikenstobben. Nadat een paar overlopers de eersten hadden ingehaald, bleven dezen hier en daar op de rest van de kruipers wachten, of verbeeldden zich, duidelijke kenmerken van de richting te hebben achtergelaten. Dit was vergeefse moeite: de kruipers zijn niet eerder gesignaleerd dan bij terugkomst bij de wagens. Ze hadden tevergeefs naar de vennetjes gezocht (dit was zonder kaart ook ondoenlijk), maar vermeldten *Orthodontium lineare*, die wonderlijk genoeg verder op de excursie weinig gezien is (er is al een heel oude vermelding van Duitse zijde, ongeveer de vierde vondst in ons land, van het gebied van Venlo).

De lopers moesten zich nog danig oriënteren om de juiste richting te vinden. Ondertussen noteerden ze *Ptilidium ciliare*, die in het zuiden minder algemeen lijkt te zijn (in 1954 ook in hetzelfde gebied gevonden). Een eerste vennetje met nog wat water in het diepste gedeelte werd uitvoerig bekeken. Door de

lage waterstand was het niet moeilijk de veenmosvegetatie te bekijken en er verschillende soorten veen- en levermossen te verzamelen. Drepanocladus fluitans was weer aanwezig, en Gymnocolea was weer talrijk.

Verder oostelijk kwamen we bij een heel snoer van vennen, die praktisch droog lagen. Deze waren teleurstellend: Gymnocolea, wat veenmos, en daarmee uit. Ook was dit nog niet de plek van de Cladopodiella van 1954.

Toen we verder gingen langs dit snoer konden we met moeite de verleiding weerstaan om te fotograferen hoe een stel hippe jongemensen met blikkerende motorfietsen in verleidelijke houdingen gefotografeerd werd. Verderop doken we het vennensnoer weer in, en zagen we wat veenmossen die we niet eerder herkend hadden. Tot ons genoeg konden we constateren dat het toezicht op het terrein scherp genoeg was, en dat onze vergunning tot het lopen buiten de paden voor wetenschappelijk onderzoek in orde bevonden werd. Tenslotte kwamen we aan het terrein, dat Wim Margadant herkende als de vindplaats van Cladopodiella francisci. De groep bleef aan de westelijke kant hiervan, maar hij maakte een snellen doorsteek naar het oostelijk eind, om zodoende met zekerheid het stuk te doorkruisen waar indertijd deze soort groeide. Het lukte hem echter niet om ook maar een spoor te vinden van deze of een er op lijkende soort. Het leek hem dat het hele terrein dichter begroeid was met Zygonium of soortgelijk wiervilt, waardoor de standplaats voor Cladopodiella ongunstig geworden zou kunnen zijn. Het is natuurlijk mogelijk, dat bij een zeer intensief onderzoek van het terrein de soort terug te vinden zou zijn, maar hiervoor was geen tijd.

Voor de terugweg werd een veel kortere route genomen, waarbij we het genoeg hadden een zwarte specht te horen en te zien, evenals de vorige maal in dit gebied.

Na de maaltijd bij de wagens werd door degenen die tijd genoeg hadden koers gezet naar de oude Maas-arm ten zuidwesten van Breckhuysen, waar de andere groep 's morgens geweest was. Deze oude Maas-arm is bijna geheel verland en loopt als een smalle gekromde bosstrook door het land. Er zijn tamelijk droge en voedselarme gedeeltes, maar het mooiste gedeelte heeft een

begroeiing van hoge kruiden met drijftil-karakter. Hier durfde niet ieder zich te wagen, en wie het wel deed kon het betalen met een traditioneel nat been. Van de interessante soorten valt hier te vermelden *Pallavicinia lyellii* in elzenbroek, en *Fontinalis antipyretica* in het water.

Van de groep die 's ochtends hetzelfde gebied bekeken had, ging na het middagmaal een deel direct naar huis, een ander deel kon zich nog niet losmaken en besteedde nogmaals enige uren aan de fraaie en soortenrijke Maasoeveren bij Arcen die de vorige dag ook al bekeken waren.

Tenslotte namen ook de laatsten afscheid en was het einde gekomen van een excursie met een goede sfeer, hoewel de bryologische resultaten duidelijk ongunstig beïnvloed waren door de langdurige droogteperiode.

Aan de excursie werd deelgenomen door:

P. Bakker, J. Birza, D. de Boer, M. Brand, mej. S. Bregman, R.M. Del Rosario, G. Dirkse, mevr. D. en H.J. During, S.R. Gradstein, J.A. Hoekstra, mevr. T. en W. Loo de met kinders, A. Luitingh met dochter, W.D. Margadant, H. van Melick, P. de Mey, J.G. de Molenaar, F.M. Muller, mej. W. Prummel, P. Roorda van Eysinga, J.H.J. Schröder, H.J.M. Sipman, F. Sollman, J. Tonnaer, mevr. I. en A. Touw met kinders, D.A.J. Vogelpoel, S. van der Werf, E. Werner, mevr. M. van Wieringen-Groot met zoon, G. van Wirdum en H. van Zanten.

In het verslag zal men enkele soorten aantreffen, die niet in de soortenlijst zijn opgenomen; dit zijn dan veldnotities, die de tweede onzer bij het op stencil zetten van de soortenlijst nog niet in handen had en die nog niet thuis nagedetermineerd zijn. In het algemeen zijn weinig veldnotities binnengekomen, waardoor van soorten als *Leucobryum glaucum* minder vindplaatsen staan opgegeven dan er in werkelijkheid gevonden zijn.

legenda bij de soortenlijst:

1. beekbegeleidend bos langs het Gelders Kanaal.
2. oikenhakhout nabij Gelders Kanaal.
3. ruderalo, vochtig-zandige grond langs stal bij boerderij bij Gelders Kanaal.
4. Maasoever bij Arcen, tegenover het klooster.
5. Bergerheide, stuifzanden.
6. Bergerheide, Moliniaveld en veentjes.
7. Bergerheide, greppel, bijna tegen het bouwland aan.
8. Pikmeuwenwater op landgoed De Hamert.
9. Ravensvennen.
10. eikenhakhout en dennenbos bij de Ravensvennen.
11. Maasoever bij veerpont Broekhuizen.
12. Broekhuysenbroek.

De nummers 1 t/m 8 zijn bezocht op 18 september, 9 t/m 12 op 19 september. De Maasoever is beide dagen bezocht.

Als een soort maar van één vindplaats en door één persoon wordt opgegeven, staat onder de opmerkingen de afkorting van de vinder. De afkortingen zijn als volgt (tevens lijst van diegenen die een soortenlijst hebben ingestuurd):

MB - M. Brand; HD - H.J. During; U - S.R. Gradstein, J.G. de Molenaar en D.A.J. Voegelpoel (deze drie hebben één lijst ingeleverd); AL - A. Luitingh; HM - H. van Melick; PM - P. de Mey; FM - F.M. Muller; PR - P. Roorda van Eysinga; RR - R.M. Del Rosario (det. H.J. During); HS - H.J.M. Sipman.

verdere toelichting bij de soortenlijst:

- ! - met kapsels
- cp - met perianthen
- g - met gommen

Soortenlijst.

Amblystegium serpens
A. varium
Anisothecium schreberianum
A. varium
Atrichum undulatum
Aulacomnium androgynum
A. palustre
Barbula convoluta
B. unguiculata
Brachythecium albicans
B. rivulare
B. rutabulum
B. salebrosum
B. velutinum
Bryum argenteum
B. bicolor
B. capillare
B. klingsgraeffii
B. micro-erythrocarpum
B. pseudotriquetrum
Calliergon cordifolium
Calliergonella cuspidata
Campylopus flexuosus
C. fragilis
Ceratodon purpureus
Climacium dendroides
Dicranella heteromalla
Dicranoweisia cirrata
Dicranum polysetum
D. scoparium
D. spurium
Drepanocladus fluitans
D. lycopodioides
Eurhynchium praelongum
E. striatum

[illegible]

Fissidens bryoides
Funaria hygrometrica
Grimmia pulvinata
Homalia trichomanoides
Hypnum cupressiforme var. ericetorum
H. cupressiforme var. filiforme
H. cupressiforme var. uncinatum
Isothecium myosuroides
Leptobryum pyriforme
Leptodictyum riparium
Leskea polycarpa
Leucobryum glaucum
Mniobryum delicatulum
Mnium affine
M. affine var. rugicum
M. hornum
M. punctatum
Orthodicranum montanum
Orthotrichum diaphanum
O. spec.
Phascum cuspidatum
Philonotis cf. fontana
Physcomitrella patens
Plagiothecium curvifolium
P. denticulatum var. denticulatum
P. denticulatum var. undulatum
P. laetum
P. succulentum
P. sylvaticum var. neglectum
P. undulatum
Pleuridium subulatum
Pohlia campotrachela
P. nutans
Polytrichum commune
P. formosum

x!

X

U

HI

X

x! x!

X

X

...

X

X!

..X

..X

X

U

x!

X PM

x!

X

Х

x!

X

Ж

X

3

X

U

HI

X X X X X

X X

2

x PE

3

Polytrichum juniperinum
P. juniperinum var. strictum
P. piliferum
Pottia davalliana
P. intermedia
P. truncata
Rhynchostegium murale
Sphagnum auriculatum var. rufescens
S. compactum
S. cuspidatum
S. fimbriatum
S. magellanicum
S. molle
S. palustre
S. papillosum
S. recurvum
S. subsecundum
S. subsecundum var. obesum
S. tenellum
Tetraphis pellucida

Hepaticae.

Calypogeia fissa
C. muelleriana
Cephalozia bicuspidata
C. connivens
C. media
Cephaloziella starkei
Chiloscyphus polyanthus var. pallescens
Cladopodiella fluitans
Fossombronia dumortieri
Gymnocolea inflata
Lophocolea heterophylla
Marchantia polymorpha

Mylia anomala

Nardia scalaris

Odontoschisma sphagni

Pallavicinia lyellii

Pellia epiphylla

Plectocolea crenulata

Ptilidium ciliare

Riccia bifurca

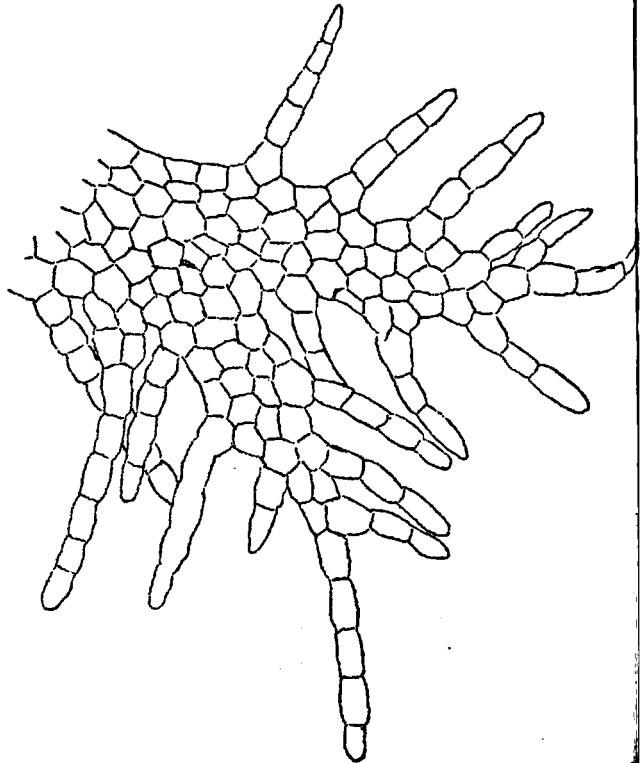
R. fluitans

R. glauca

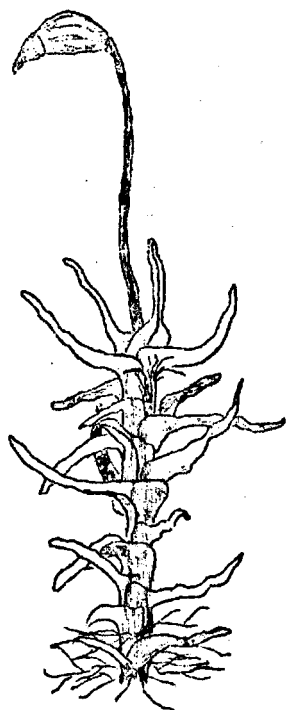
R. huebeneriana

R. sorocarpa

Ptilidium
pulcherrimum
blad

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Opmerkingen
							x					
						x						FM
							x					
										x		.
						xcp				x		
						x						PR
						x			x			
												teste Mme Jovet-
										x		<u>/Ast</u>
												bouwland; U
												HD; teste Mme
												U <u>/Jovet-Ast</u>

Anisothecium
schreberianum

De korstmossen.

door: H. Sipman en M. Brand.

Omdat het excursiegebied in de epiphytenwoestijn van het Ruhr-gebied ligt, waren de verwachtingen aangaande epiphytische lichenen niet erg hoog gespannen. Bovendien bleek dat het gebied niet rijk was aan oude bomen en bomen met voedselrijke schors. De vondsten waren navenant: alleen *Lecanora conyzaeoides* en *Lepraria incana* worden regelmatig waargenomen. Zelfs *Hypogymnia physodes* was verdwenen op enkele exemplaren dicht bij de grond na.

De terrestrische standplaatsen waren beter, en leverden een respectabel aantal *Cladonia*'s op. Zo zijn alle acht de soorten van de *Cladonia pyxidata*-groep, die in Nederland voorkomen, in het excursiegebied gevonden. Een interessante vondst is ook *Peltigera sylvia*.

Opvallend was het verschil in lichenvegetaties tussen de stuifduinen van de Bergerheide, en de duinen langs de kust op Ameland, die we in het afgelopen voorjaar bezochten. Soorten die op Ameland veelvuldig in open vegetaties op de duinen voorkomen, als *Cladonia tenuis*, *Cl. foliacea* var. *albicornis*, en vooral de daar terrestrisch voorkomende epiphytensoorten, ontbreken bij Bergen (bijna) geheel. Daarentegen komen daar veel voor *Cladonia stricta*, *Cl. bacillaris*, *Cl. crispata*, die langs de kust weinig voorkomen.

Aan epilithen werd weinig aandacht besteed. Enkele soorten werden waargenomen op de ca. 50 jaar oude muur van het klooster te Arcen (nr. 4B van de lijst). Verder werden geen gunstige standplaatsen gevonden.

De gegevens van onderstaande lijst zijn bijeengebracht door M. Brand en H. Sipman, en aangevuld met waarnemingen, door de laatste gedaan op de Bergerheide in mei 1971.

Vindplaatsen:

1. Gelders Kanaal, met eikenhakhout N. ervan.
2. Heide bij het Pikmeeuwenwater, op landgoed "De Hamert".
- 3A. Bergerheide, stuifzand "Witte Berg", buntgrasvegetaties.
- 3B. Bergerheide, stuifzand "Witte Berg", Calluna-heide.
- 4A. Jonge sparren-aanplant 100 m. Z. van het klooster St. Paul bij Arcen.
- 4B. Op muur van het klooster St. Paul bij Arcen.
5. Ravenvennen, op open plekken langs pad door demmenbos.
6. Broekhuizerbroek, elzestobben op verlande rivierbedding.

Opmerkingen.

e- epiphytisch.

t- terrestrisch.

s- saxicool.

onderstreept- verzameld en thuis nagedetermineerd.

Korstmossenlijst.

vindplaats no: 1 2 3A 3B 4A 4B 5 6

Buellia punctata (Hoffm.) Massal.	e							
Candelariella aurella (Hoffm.) Zahlbr.							s	
C. xanthostigma (Ach.) Lett.	e							
Chaenotheca melanophaea (Ach.) Zwackh.	e							
Cladonia arbuscula (Wallr.) Rabenh.								t
C. bacillaris Nyl.		t	t	t				t
C. chlorophaea (Flk. ex Sommerf.) Spreng.								t
C. coccifera (L.) Willd.		t	t					
C. coniocraea (Flörke) Spreng.						t	e	e
C. conista (Ach.) Robb.						t		
C. conistea (Del.) Asah.						t		
C. crispata (Ach.) Flot.		t	t					
C. cryptochlorophaea Asah.		t		t				t

1 2 3A 3B 4A 4B 5 6

Cladonia	destricta	(Nyl.) Sandst.				<u>t</u>			<u>t</u>
C.	fimbriata	(L.) Fr.					<u>t</u>		
C.	floerkeana	(Fr.) Sommerf.		<u>t</u>	<u>t</u>				<u>t</u>
C.	foliacea	(Huds.) Willd.							
	(= var. alpicornis)			<u>t</u>					
C.	furcata	(Huds.) Schrad.							<u>t</u>
C.	glaucula	Flörke			<u>t</u>		<u>t</u>		
C.	gracilis	(L.) Willd.	<u>t</u>	<u>t</u>					<u>t</u>
C.	impera	Harm.	<u>t</u>	<u>t</u>	<u>t</u>				<u>t</u>
C.	merochlorophaea	Isah.		<u>t</u>		<u>t</u>			<u>t</u>
C.	cf merochlorophaea	Isah., met							
	novochloroph.	acid.				<u>t</u>			
C.	mitis	Sandst.		<u>t</u>					
C.	pityrea	(Flörke) Fr.	<u>t</u>						<u>t</u>
C.	pyridata	(L.) Hoffm.		<u>t</u>					
C.	strepsilis	(Ach.) Vain.		<u>t</u>					
C.	subulata	(L.) Wigg.		<u>t</u>	<u>t</u>	<u>t</u>			<u>t</u>
C.	uncialis	(L.) Web.		<u>t</u>					<u>t</u>
C.	verticillata	(Hoffm.)							
	Schaer. (P+rood)		<u>t</u>	<u>t</u>					<u>t</u>
Cornicularia	aculeata	(Schreb.) Ach.		<u>t</u>					<u>t</u>
C.	muricata	(Ach.) Ach.		<u>t</u>					
Eypogymnia	physodes	(L.) Nyl.	e			e			
Lecanora	conyzaeoides	Nyl. ex Cromb.	e	e	e	e			e e
L.	dispersa	(Pers.) Sommerf.						s	
L.	muralis	(Schreb.) Rabenh.						s	
Lecidea	uliginosa	(Schrad.) Ach.			<u>t</u>				
L.	granulosa	(Hoffm.) Ach.		<u>t</u>	<u>t</u>				<u>t</u>
Lepraria	incana	(L.) Ach.	e						e
Peltigera	spuria	(Ach.) D.C.					<u>t</u>		<u>t</u>
Physcia	caesia	(Hoffm.) Hampe						s	
Stereocaulon	condensatum	Hoffm.		<u>t</u>					

Ledenlijst van de Bryologische Werkgroep der K.N.N.V.
per 25 juli 1972.

- G.J. Baaijens, Geeuwenbrug 94, Dwingeloo.
J.J. van Baak, Driemolendrift 22A, Groningen, 050-122638.
Prof. Dr. D. Bakker, Margrietlaan 4, Haren (Gr.).
P. Bakker, Moleneind 55, Kortenhoeft, 02150-60067.
Dr. J.J. Barkman, Biologisch Station, Kampsweg 29, Wijster (Dr.)
05936-441; 's avonds 471.
F. Benjaminsen, Mullerweg 23, Eindhoven.
J. Birza, Varenstraat 23, Geldrop, 04903-2987.
L.H. Blom, Joh. Calvijnslaan 36, Amstelveen.
D. de Boer, Lawickse Allee 84, Wageningen, 08370-89111; 83469.
E.D. van Bohemen, Biesboschstraat 13 hs, Amsterdam-Z., 020-735835.
A.J.H. van de Boogaard, Baroniestraat 61, Bostel.
F. Bos, Berberislaan 101, Winterswijk.
M. Brand, Jaagpad 54, Delft.
meJ. A. van Bremen, Van Reigersbergenstraat 37'', Amsterdam.
G.H.J. Brilleman, p/a Jeugdherberg De Breklenkamp, Denekamp (Ov.)
mw. J.P.E. Brevé-v.d. Wolk, Watersweg 5B, Rotterdam 21,
010-290154.
J.A.F. Cohen Stuart, Planetenlaan 81, Bilthoven.
meJ. M. Dijkstal, Dukatendreef 3, Cuyk (N.Br.).
G. Dirkse, Julianalaan 8, Hoevelaken.
A.J. Dop, Kloveniersburgwal 12, Amsterdam-C.
E.J. en mw. D. During, Vogelzangsteeg 13, Noordlaren (Gr.).
Drs. W.N. en mw. A.C. Ellis, Jisperveldstraat 591, Amsterdam-N,
020-354600; 's avonds 278080.
mw. W.A. Ernste-Beentjes, Claudiagaarde 78, Bussum.
W. Fliervoet, Onyxstraat 33, Nijmegen.
mw. L. Freese, P. Callandlaan 48', Amsterdam-Slotervaart.
J.B.M. Frencken, Joh. Geradtsweg 71, Hilversum, 02150-56622.
W.P. Gosens, Petuniastraat 19, Lent.
Drs. S.R. Gradstein, Lingedijk 86, Tricht-Betuwe. 03455-2889.
H.C. Greven, Gruttolaan 29, Maartensdijk (U.), 03461-2027.
Drs. M.C. Groenhart, dépendance Hoge de Vries Laboratorium,
Sarphatistraat 221, Amsterdam.

- S. Groenhuijzen, Achillesstraat 10'', Amsterdam-Z, 020-737724.
mw. M. Grolle, Reigerstraat 22, IJpendam.
W. de Groot, Irenestraat 1, Valkenswaard.
Dr. G. Harmsen, Ds. Veenweg 58, De Knipe (Fr.) 05130-8463.
mej. Drs. H. den Held, Jennerstraat 18, Amsterdam-O.
mej. V. Henneman, St. Annestraat 293, Nijmegen.
Drs. J.A. Hoekstra, Dodeweg 26, Leusden (post Amersfoort).
03490-32648.
P. den Houter, Rigelstraat 64, Hilversum.
W.G. de Jong, Bildtsestraat 70, Leeuwarden.
Drs. R.K.J. van Hulst, R.R. 3, London, Ontario, Canada.
tel. A.R. 519, no 471-9984.
mw. Drs. R. Ketner-Oostra, p/a Biologisch Station, Hoorn,
Terschelling.
W. de Kleine, Langendijk 10, Klazienaveen.
J.A.E. de Kleuver, A. van Ostadelaan 42, Kesteren.
P.A. van der Knaap, De Tille 1, Drachten.
Drs. E.C.H. Kolvoort, Arnhemsestraatweg 25B, Velp (Gld.).
mw. P.C. Koopman, T. van Serooskerkenweg 34'', Amsterdam-Z.
M.J.H. Kortselius, Rembrandtstraat 4, Zaltbommel.
D.J.W. Kreulen, De Walbosch, Amersfoortseweg 91, Doorn.
03430-3121.
W. Labeij, Acaciastraat 21, Eindhoven, 040-511414.
J. Landwehr, G. Aelbrechtlaan 95, Amstelveen, 020-413564.
mej. B.L.J. van Leeuwen, Witte Rozenstraat 32, Leiden.
01710-20661.
Chr.G. van Leeuwen, Zwaluwlaan 3, Bilthoven. 030-785022.
J.J. de Lig, Wilhelminastraat 49, Vlaardingen.
mw. A.M.J. van der Linde-Bruynooe, Haagstraat 16,
Alkmaar-Hoefplan.
Dr. G. Londo, Proeftuin 13, Scherpenzeel (Gld.).
W. Loode, Kievitlaan 31, Maartensdijk (U.), 03461-1940.
C.H. van Looij, 't Oppertje, Norelbosweg 17, Epe (Gld.).
A. Luitingh, Merellsaan 13, Valkenswaard, 04991-2052.
W.A. Luijckburg, Utrechtsestraatweg 14B, Woerden, 03480-5534.
Dr. E. van der Maarel, Botanisch Laboratorium der Katholieke
Universiteit, Driehuizerweg 200, Nijmegen

- prof. Dr. K. Mägdefrau, Waldstrasse 11, D 8024, Deisenhofen
bei München, Deutschland.
- Dr. W.D. Margadant, "Klein Ginkel", Ginkelseweg 2, Leersum,
03134-379; Bio-historisch Inst., Nieuwe
Gracht 189, Utrecht, 030-331417 tst. 24.
- A.K. Masselink, Hogeweg 7, Dorkwerd post Hoogkerk.
- E.P. Maten, Joh. Bosboomstraat 12, Amersfoort.
- W. van Meggelen, B. van Harenlaan 1185, Schiedam, 010-246277;
kantoor 246980.
- Dr. W. Meijer, Ass. Prof. in Plant Taxonomy, Botany Dept.,
University of Kentucky, College of Arts and Sciences,
Lexington, Kent. 40506, Kentucky, U.S.A.
- H. van Melick, G. Bentinckstraat 10, Eindhoven, 040-65556.
- Drs. J. Mennema, B.S. v.d. Oyelaan 62, Voorschoten, 01717-5902.
- H.T. van der Meulen, Nieuwlandsweg 70, Haren (Gr.).
- P. de Mey, Kapershoek 65, Rotterdam-23, 010-811007.
- mr. L. Montijn, Heemskerklaan 25, Naarden, 02159-32321.
- Dr. F.M. Muller, De Ruyterstraat 64, Ede, 08380-11363.
- J. Mutters, Levylaan 28, Eindhoven, 040-515303.
- Dr. W. Nagel, Ireneweg 7, Oosterbeek, 08307-4849.
- mw. N.E. Nannenga-Bremekamp, Utrechtsestraatweg 422, Doorwerth.
- G.O. Nijland, Aduardstraat 43, Zetten, 08880-2175.
- mej. A.C.M. Ort, Marxislaan 9, Leiden.
- mej. E. Over, Overtoom 498', Amsterdam 1013.
- H. Oversteegen, Wielewaallaan 10, Son (N.Br.).
- W. Oversteegen, Rustenburghstraat 25, Eindhoven.
- Drs. D.M. Pegtel, Mellenssteeg 37, Haren (Gr.), 050-45069.
- eerw. Br. Remy van Pelt, Schoolstraat 2, Waterslei-Genk, België.
- mw. H. van Pinxteren-Sollevelt, Rembrandtstraat 11, Krimpen
aan de Lek.
- mw. R. Rensen, Gravenstraat 23, Geldrop.
- Th. Reynders, Rijnsichtlaan 40, Bunnik, 03405-1830.
- W. Reynders, Taag 25, Amstelveen. 020- 417490.
- ir. P. Roorda van Eysinga, Rembrandtstraat 5, Oostburg (Z.Vl.),
01170-2023.
- Sr. H. Roos, Calle Roberto Bassas 38-7-1, Barcelona 14, España.
- P. Scheygrond, Dorpsstraat 26, Meeuwen (N.Br.). 04165-338.

- H.J.N. Schoenmakers, Tongeren 13, Bortel, 04116-2908.
J.H.J. Schröder, Brantwijk 12, Amstelveen, 020-411337.
Drs. J.A. en mw. J.C. Schulp-van Wijngaarden, van Breestraat
134, Amsterdam.
Dr. S. Segal, Pl. Middenlaan 51 sous, Amsterdam, 020-928087.
A.Th.F. Sijbers, Schansertweg 12A, Nijverdal.
H.J.M. Sipman, Mauritsstraat 121, Utrecht.
G. Siteur, H. Boexstraat 26, Eindhoven.
F. Sluimer, Hezer-Engweg 68, Den Dolder, 030-787326.
J. Smeyers, Kanadezenlaan 44, Kalmthout, België.
mej. E. Smit, Mariaplaats 16, Utrecht.
F. Sollman, De Achtkant 1, Heiloo, 02200-32597.
Drs. H. Strijbosch, Bot. Lab., afd. Geobotanie, Driehuizerweg
200, Nijmegen.
J. van Taanom, prof. Quacklaan 16, Rijswijk, 070-633936 (kantoor)
Bibliotheek van Teyler's Stichting, Damstraat 21, Haarlem.
J. Tonnaer, Geldersedam 19, Den Bosch, 04100-22121, tst. 23
(kantoor).
Dr. A. Touw, Ericalaan 22, Leiderdorp, 01710-40620; Rijksherbari-
Schelpenkade 6, Leiden, 01710-30541.
mej. M. Veerkamp, v.d. Hoochstraat 6, Amstelveen, 020-418581.
Jac. Velt, Silenestraat 27, Hilversum, 02150-60144, tst. 08.
mr. W. Vergouw, Eikenlaan 27, Nieuw Loosdrecht, 02158-1002.
B. Vermeulen, Groenestraat 40, Bennekom.
D.A.J. Vogelpoel, I.B. Bakkerlaan 39, k 301, Utrecht 2507.
030-513897.
E.E. van der Voo, Haardijk 16, Linschoten, 03480-3362.
H.G. van der Weijden, Wsseldijk Noord 75, Ouderkerk a.d. Wssel.
ir. S. van der Werf, Vossenweg 18, Bennekom, 08389-5035;
kantoor 08370-6111, tst. 3173.
E. Werner, Petronellaweg 18, Renkum (Gld.).
prof. Dr. V. Westhoff, Siep 5, Groesbeek, 08891-1642.
mw. M. van Wieringen-Groot, Papenvoort 84, Geldrop (N.Br.).
04903-3114.
A. van Wijk, Haselackers 7, Emmen (Dr.).
mw. A. van Wijk-Feige, Amersfoortsestraatweg 45, Bussum,
02159-13598.

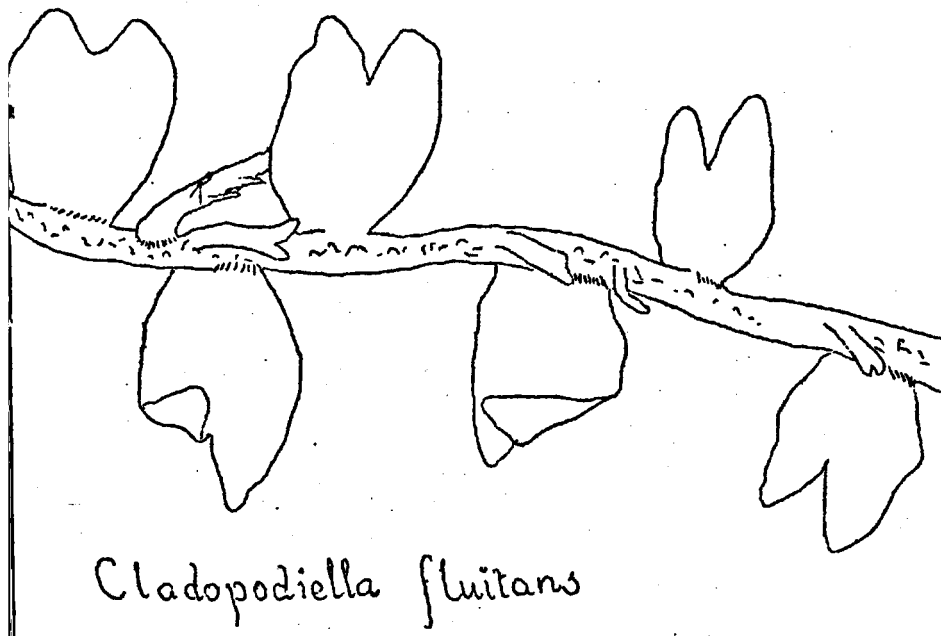
Prof. Dr. R. van der Wijk, van Houtenlaan 51, Groningen, 050-125354.

G. van Wirdum, Hoofdweg 422''''', Amsterdam-W.

Dr. B.O. van Zanten, Galenuslaan 4, Groningen, 050-251621;
lab.: 114752.

meij. Drs. G. Zijlstra, Inst. voor Syst. Plantkunde, Transitorium II,
De Uithof, Utrecht.

De secretaris verzoekt dringend geconstateerde onjuistheden in deze lijst, ontbrekende telefoonnummers etc., alsmede adreswijzigingen aan hem te willen doorgeven.

Bestuursmededelingen.

1. Op de ledenvergadering te Ossenzijl is besloten, dat met ingang van 1972 voor het lidmaatschap van de werkgroep een contributie zal worden geheven, ten bedrage van zes gulden. Met deze contributie kunnen de publicatiekosten van Buxbaumiella worden bestreden, en voorts de kosten gemoeid met het verzorgen van de convocaties e.d. Voorzover U dit nog niet hebt gedaan, wordt U dringend verzocht dit bedrag over te maken op gironummer 13500, t.n.v. Gemeente Giro Amsterdam onder vermelding van "betreft G 183, S. Groenhuizen, contributie 1972".
2. Op de buitengewone ledenvergadering ter gelegenheid van het vijftiengjarige bestaan van de werkgroep zijn met algemene stemmen tot erelid gekozen professor Dr. R. van der Wijk en S. Groenhuizen, wegens het bijzondere werk dat zij voor de werkgroep hebben verricht. Tot leden van verdienste werden gekozen de heren J. Landwehr en prof. Dr. W. Meijer.
3. Ter besparing van onnodige kosten zullen abonnees op Lindbergia de overdruk van het Nederlandse deel niet meer toegezonden krijgen, tenzij zij uitdrukkelijk te kennen geven ontvangst op prijs te stellen. In dat geval krijgen zij e.e.a. gratis toegezonden.
4. Op verzoek van de ledenvergadering heeft de secretaris een voorstel ingediend bij het hoofdbestuur van de K.N.N.V. om niet-K.N.N.V.-leden (andere dan leden van de jeugdbonden) toch toegang tot de werkgroep te geven, tegen een verhoogde contributie (t.w. de "normale" contributie van de werkgroep + een bedrag gelijk aan dat van een algemeen lidmaatschap van de K.N.N.V.). Dit voorstel zal op de vergadering van het hoofdbestuur, midden augustus 1972 aan de orde komen. Inmiddels heeft het dagelijks bestuur al wel goedgevonden dat buitenlanders, alsmede instituten in binnen- en buitenland lid kunnen zijn van de werkgroep, zonder lid te zijn van de K.N.N.V.
5. Op de voorjaarsvergadering hebben de heren Van Zanten en Barkman hun bestuursfuncties neergelegd. De vacatures die hierdoor zijn ontstaan zijn na verkiezing vervuld door de heren Margadant (als voorzitter) en Hoekstra.

de secretaris.

Literatuur.

Onder dit hoofd vindt men opgaven van, vaak nieuw verschenen, werken over mossen, die om een of andere reden de moeite waard zijn onder de aandacht van de leden gebracht te worden en waar soms moeilijk achter te komen is. Als iemand opgaven voor deze rubriek heeft, zal ik ze met plezier opnemen.

- Karczmarz, K. 1971. A Monograph of the genus *Calliergon* (Sull.)
Kindb. Monograph. Bot. 34:1-209, Pls. 1-20.
te koop bij Flück-Wirth (catalogusno 46.5900), prijs
ca f 20,-.
- Martincic, A. 1968. *Catalogus Florae Jugoslaviae* II./1,
Bryophyta-Musci. uitg. Academia Scientiarum et Artium
Slovenica; prijs ca f 3,10 (voor de vakantie).
- Strijbosch, H. 1972. *Mniaecia jungermanniae* (Nees apud Fr.)
Boud., een ascomyceet op levende levermossen.
Coolia 15 (4): 95-99.

Het Laatste Nippertje.

Als slot nog een paar wijzigingen-aanvullingen op de ledenlijst.
W.D. Margadant - netnummer thuis 03431 ipv 3134.
F. Bos - heeft telefoon, 05430-5341.

achterplaat: *Splachnum vasculosum*, meegenomen van vakantie door
Ben van Zanten, uit Noorwegen. tek. R.P.T. Koeman.

